Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزى

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ ШАВВОЛ, 15-КУН
ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ САВР, 11-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган | 1991 йил 30 апрель, сешанба, 82-сон | НАРХИ обуначига 7 тийин. сотувда 10 тийин.

ИНСОН МАНФААТИ БИРИНЧИ ЎРИНГА ҚЎЙИЛСИН

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасида

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг мажлисида жуда муҳим ижтимоий-иқтисодий масалаларнинг кенг доираси муҳокама қилинди. Мажлисда вазирликлар, идоралар, концернларнинг раҳбарлари, Қорақалпоғистон АССР Вазирлар кенгашининг раиси, вилоят ижроия комитетларининг раислари, йирик саноат корхоналарининг раҳбарлари қатнашдилар. Мажлисни Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов олиб борди ва йиғилганлар ҳузурида сўзга чиқди.

Тўққиз иттифоқдош республика раҳбарларининг СССР Президенти М. С. Горбачев билан бўлиб ўтган учрашуви, КПСС Марказий Комитетининг пленуми энди мамлакатда орқага қайтиш мумкин эмаслигини яна бир бор тасдиқлагани таъкидланди. Мустақиллик тўғрисида республикалар қабул қилган декларациялар, уларнинг сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий соҳалардаги ҳуқуқларини кенгайтириш марказ билан сифат жиҳатидан янгича муносабатларга ўтишда яхши истиқбол очади. Лекин ҳозирги пайтда бутун халқ хўжалигини қамраб олган таназзул шошилинч тадбирлар кўрилишини тақозо этмоқда. Шу сабабли тўққиз иттифоқдош республика раҳбарлари биргаликда қабул қилган қўшма ҳужжат аҳволни барқарорлаштириш борасидаги муайян имконият ҳисобланади. Ҳар бир республика манфаатларини ҳисобга олиб Иттифоқ шартномасининг имзоланиши, ижроия ҳокимиятининг мустаҳкамланиши кескин вазиятни тугатиши, муҳолифликка барҳам бериши мумкин ва лозим.

Ўзбекистон ССР Президенти иттифоқдош республикаларнинг раҳбарлари имзолаган ҳужжат унинг барча бандларига аниқ риоя этилишини талаб қилишини алоҳида таъкидлади. Акс ҳолда салбий, аҳволни беқарорлаштирувчи ҳолатлар бундан кейин ҳам ривожланаверади.

Шу муносабат билан Ўзбекистоннинг бозор муносабатларига ўтиш борасидаги ўйлаб, аниқ ишлаб чиқилган дастур алоҳида аҳамият касб этмоқда. Бундай дастур бор ва у ҳозирдаёқ амалга оширила бошланди. Инсон, республика аҳолиси барча табақаларини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш дастурда кўзда тутилган асосий мақсаддир. Дастурнинг биринчи галдаги вазифалари орасида қўшимча 108 минг гектар ҳайдаладиган ерни шахсий фойдаланишга топшириш масаласи бор.

Вазирлар маҳкамасининг мажлисида ушбу масалага жуда катта эътибор берилди. Масалан, биринчи кварталнинг ўзидаёқ республика аҳолисига 22,3 минг гектар ер ажратилди, 71 минг бош бузоқ, қўзи ва улоқ, уларни боқиш учун, 200 минг тоннага яқин турли ем сотилди. Бирқанча вилоятларда, айниқса Самарқанд ва Наманган вилоятларида ҳосилдор ерларни шахсий фойдаланишга топшириш муваффақиятли бормоқда. Айни вақтда Бухоро, Сурхондарё, Қашқадарё, Фарғона вилоятларида ва Қорақалпоғистонда ниҳоятда муҳим бу ижтимоий тадбир ўз ҳолига ташлаб қўйилган. Мажлисда вилоят ижроия комитетлари барча раҳбарларининг ҳисоботлари тингланди. Уларнинг бирқанчаси қаттиқ танқид қилинди. Мажлисда қуйидаги масала қатъий тарзда қўйилди: одамлар ғамини ея олмайдиган, уларнинг муаммолари билан яшай олмайдиган, рўй бераётган жараёнларнинг муҳимлигини тушунмайдиган раҳбарлар буни вижданан ҳис қилиб, очиқ-ойдин айтишлари, эгаллаб турган лавозимларидан кетишлари керак.

Шу боисдан Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг мажлисида деҳқончилик-саноат мажмуи мутахассислари бошчилигида ишчи комиссияларини вилоятларга юбориш тўғрисида қарор қабул қилинди. 10 майга қадар барча вилоятларда ана шу ишларни тугаллаш вазифаси қўйилди.

Чигит экилган майдонлар миқдорини қатъий текшириш зарурлиги лозим, деб топилди. Пахта майдонлари хусусидаги ҳар қандай ҳолатга принципиал баҳо бериш керак. Бозорга ўтилаётган даврда бундай ишга йўл қўйиб бўлмайди. Ўзбекистон ССР прокуратурасига ҳайдаладиган ерларни ажратиш тўғрисидаги республика Президенти фармони қандай бажарилаётгани устидан доимий назорат ўрнатиш, қонунни бузаётган кишиларни қаттиқ жавобгарликка тортиш таклиф этилди.

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг мажлисида халқ хўжалиги тармоқларининг иш якунлари, биринчи кварталда давлат бюджетининг ижроси, халқ хўжалигини барқарорлаштиришнинг асосий йўналишлари ва бозор иқтисодиётига ўтиш қоидалари қандай амалга оширилаётгани батафсил кўриб чиқилди.

Фавқулодда тадбирларни кўриш хўжалик алоқалари бузилиши ва нарх белгилаш ислоҳоти ўтказилаётгани сабабли ижтимоий ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръатлари пасайишини тўхтатиб қолишга имкон бергани таъкидланди. Ҳисобот даврида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш, чакана товар обороти ва аҳолига пулли хизмат кўрсатиш ҳажмлари ўтган йилга нисбатан ортди. Аҳолининг моддий аҳволини яхшилаш, пенсионерлар, уруш ҳамда меҳнат фахрийлари, хотин-қизлар ва кўп болали оилаларни, ўқувчиларни аниқ-равшан қўллаб-қувватлаш борасида собитқадам ишлар олиб борилди. Ҳукумат қарори билан озиқ-овқат маҳсулотлари, болалар товарлари, бирқанча маҳаллий бинокорлик материаллари кўпгина турларини сотишдан олинадиган 5 фоизли солиқ бекор қилинди, мактаб формаси, болалар пойафзали, хонатласнинг чакана нархлари пасайтирилди, ёшларга мебель ва гилам буюмлари сотишнинг имтиёзли тартиби жорий этилди.

Шундай бўлса ҳам, халқ хўжалигидаги ишларнинг аҳволи мураккаблигича қолмоқда. Саноат маҳсулоти ишлаб чиқариш ҳажми камайиб кетди. 120 тадан кўпроқ корхона маҳсулот етказиб бериш юзасидан шартнома мажбуриятларини бажармади, зарар кўриб ишлайдиган ва паст рентабелли корхоналар сони камаймаяпти. Инвестиция соҳасидаги аҳвол ёмонлашди. Марказлашган маблағлар ҳисобидан асосий фондларни ишга тушириш 11 фоиз қисқарди.

Халқ истеъмоли моллари, шу жумладан озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми ўсганига қарамай, ўсиш суръатлари режалаштирилганидан паст бўлди. Гўшт, колбаса маҳсулотлари ишлаб чиқариш камайди, балиқ овлаш қисқарди, аҳолини консерва билан таъминлаш борасидаги ишлар барбод қилинмоқда. Таъминот-маҳсулот сотиш идоралари жиддий хатоларга йўл қўйдилар, улар халқ хўжалиги мажмуини моддий-техника ресурслари билан таъминлаш юзасидан қатъий чора-тадбирлар кўришмаяпти. Жойлардаги раҳбарларнинг кўпчилиги суст фаолият кўрсатмоқда, иниманидир кутиш билан кун ўтказмоқда, бозор шароитида ишлашга мутахассисларни тайёрлашга етарли эътибор бермаяпти. Жойларда иқтисодиётни соғломлаштиришга доир тадбирлар кўриш ўрнига республика бюджетидан ёрдам олишга умид боғлаб, тайёрга айёрлик кайфиятини намоён этмоқдалар.

Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси шуларга асосланиб қарор қабул қилди. Қарорда ишлаб чиқаришда йўл қўйилган қолоқликнинг ўрнини иложи борича тўлдириш, корхоналарнинг молиявий-иқтисодий фаолияти даражасини ошириш, интизом, тартибни мустаҳкамлаш юзасидан шошилинч тадбирлар кўрилиши назарда тутилган. Аввал бўлганидек, республика ҳукуматининг сиёсати аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишга, чакана нархлар кўтарилиши муносабати билан компенсациялар ва нафақалар тўлашга йўналтирилади.

Ихтисослашган банклар ва молия идоралари билан биргаликда режага кўра зарар кўриб ишлаётган ва паст рентабелли корхоналар, хўжаликлар ҳамда ташкилотларнинг фаолиятини таҳлил қилиш борасидаги ишларни ниҳоятда қисқа муддат ичида тугаллаш режалаштирилган. Қарорда ҳар бир тармоқда корхоналарни давлат тасарруфидан чиқариш, шунингдек маиший хизмат, савдо, маҳаллий уй-жой хўжалиги иншоотларини хусусийлаштиришга доир тадбирларни амалга ошириш назарда тутилган.

Вазирлар маҳкамасининг қарорида ҳар бир мажмуа юзасидан аниқ-равшан тадбирлар ва уларни бажариш муддатлари белгилаб берилган.

Вазирлар маҳкамасининг мажлисида резина пойафзал ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва Ўзбекистон ССР аҳолисининг унга бўлган эҳтиёжини қондиришга доир тадбирлар тўғрисидаги масала ҳам муҳокама қилинди.

Шарқ услубидаги калишлар ташиб келтириш камайиб кетганлиги, «Ўзбекрезинотехника» ишлаб чиқариш бирлашмасидаги қувватларнинг пастлиги истеъмол бозорида ана шу маҳсулотнинг танқислигини янада кучайтириб юборгани уқтирилди. Шу сабабли ҳукумат республика корхоналарида резина пойафзал ишлаб чиқаришни кенгайтириш, уни ишлаб чиқаришни йилига 7 миллион жуфтдан 18 миллион жуфтга кўпайтириш тўғрисида қарор қабул қилди. Шу мақсадда хорижий мамлакатлардан юқори унумли ускуналарни харид қилиш, «Ўзбекрезинотехника» бирлашмасидаги қувватларни кенгайтириш режалаштирилди.

Вазирлар маҳкамасининг мажлисида бошқа муҳим ижтимоий-иқтисодий масалалар ҳам кўриб чиқилди.

(ЎзТАГ).

Чуст районидаги Варзиқ қишлоғи фуқароси Эргашбой Икромов ота-бобосидан мерос қолган, аммо 20 йилдан бери ташландиқ ётган тегирмонни қайта тиклади. Бунинг учун бутун маҳалла ҳашарга келди. Чунки энди томорқаларда буғдой ва дон учун маккажўхори экиш ҳам одат бўляпти-да.

СУРАТДА: маҳалла оқсоқолларидан бири Раҳимжон ота Иномов буғдойини ун қилиб берган тегирмончи Э. Икромовга миннатдорчилик билдирмоқда.

А. КОВТУН олган сурат. (ЎзТАГ).

Водийларни яёв кезганда...

АЛЮМИН ЗАВОДИ МАЖБУР ЭТДИ

САРИОСИЁ районидаги Аэропорт посёлкасида янги дорихона очилди.

ТУРСУНЗОДА шаҳридаги алюминий заводидан кўтарилаётган тутун, чанг-ғубор нафақат атроф муҳитига, балки ўша теварақда истиқомат қилаётган одамларнинг соғлиғига ҳам путур етказмоқда. Шу боис аҳолининг дори-дармонга эҳтиёжини қондириш, турли касалликларнинг олдини олиш, беморларни сарсонгарчиликлардан халос этиш ниятида янги дорихона ишга туширилди.

ДЕҲҚОН ЯНА БУҒДОЙ ЭКАЯПТИ

ШУ РАЙОНДАГИ Карл Маркс номли жамоа хўжалигининг Тоқчиён қишлоғидаги тегирмон қайта таъмирланди.

БУНДАН ярим аср муқаддам қишлоқда тегирмон ишларди. Одамлар ўзлари буғдой экиб, ун қилишарди. Афсуски, чор атрофни пахта эгаллаб олгач, тегирмон билан бировнинг иши бўлмай қолди. Ўтган йили пахта майдонлари қисқартирилгач одамлар яна буғдой экишди. Эски тегирмон даркор бўлиб қолди. Қишлоқ аҳли бирлашиб, уни таъмирлашди.

Тожиддин РАЗЗОҚ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ТАРИХИЙ ОБИДАЛАР СЕҲРИ

ЯҚИНДА «Буюк ипак йўли» халқаро экспедицияси йўлга чиқди.

МОСКВАДАН старт олган халқаро карвон йўли экспедицияси жамоаси Қозоғистон ва Ўрта Осиёнинг қўҳна шаҳарларида бўлишни режалаштирди. Унда совет олимларидан ташқари чет эллик тарихчилар, археологлар, ўлкашунослар, биологлар, маданият, матбуот ва телевидение ходимлари ҳам иштирок этадилар. Уларни Бухоро, Самарқанд, Хива шаҳарларидан ташқари Наманган вилоятининг Тўрақўрғон, Чуст, Косонсой, Поп районидаги Ахсикент, Мунчоқтепа, Мехтепа каби тарихий обидалари қизиқтиряпти.

Ҳ. АБДУЛЛАЕВ.

«АЖДОДЛАР ИЗИДАН»

ТОШТАСВИР устаси Нуриддин Калоновнинг «Аждодлар изидан» туркум асари мутахассислар эътиборини тортди.

У САНЪАТНИНГ тоштасвир турини тасодифан танлагани йўқ. Нурота тоғлари қўйнида туғилиб ўсган мусаввир чўнг ғорларда, ғорларда ўйиб қолдирилган тасвирларни қунт билан ўрганди. Ва қалбида аждодлар анъаналарини давом эттириш орзуси туғилди. Шу соҳага қўл уриб элга танилди. Ҳозир унинг асарлари нафақат республикамизда, балки Совет Иттифоқида, ҳатто чет элларда ҳам намойиш қилинмоқда. «Аждодлар изидан», «Орол» туркум асарларини санъатшунослар юқори баҳоладилар.

Ҳабиб ТЕМИР,
«Халқ сўзи» мухбири.

Аччиқ луқма

Тегирмончи айбдорми?

Яқинда «Время» ахборот программасида марказий районлардан бирида хўжалик раҳбари нолиб қолди: «Бизга Ўзбекистон корхоналари шартнома бўйича белгиланган маҳсулотларни ўз вақтида етказиб беришмаяпти».

Ажабландим. Ахир республикамизда иш ташлашлар, митингбозликлар, турли тўқнашувлар (туф-туф, кўз тегмасин) йўқ, халқ хўжалигининг барча жабҳалари баҳоли қудрат ишлаб турган бўлса, яна нимага нолишади? Кўнглим тинчимай Ўзбекистон ССР Давлат статистика комитети маълумотларини ўргандим.

Рақамлар алдамайди, ҳисҳаяжонга берилиб оширибтоширмайди, камситмайин, кўпчитмайин борини аниқтиниқ акс эттиради. Улар ҳақиқатнинг ўзидек содда, қисқа, лўнда. Қаранг, улар нима дейди:

— «Тошкент трактор заводи» ишлаб чиқариш бирлашмаси шу йилнинг биринчи чораги мобайнида «Запорожсталь» металлургия комбинатидан 864 тонна, Қарағанда металлургия комбинатидан 88 тонна ва Орск-Халилов комбинатидан 81 тонна кам қора металл прокати олган;

— Подольск ва Тюмень аккумулятор заводлари 6.266 та аккумулятор, Владимир трактор заводи 600 та мотор етказиб беришмаган;

— валюта йўқлиги туфайли Тошкент тракторсозлари Польша, Германия, Югославиядан ҳам зарур ашёларни олишолмади.

Оқибатда: корхона биринчи кварталда Ўзбекистонга 3 мингта, Қозоғистонга 972 та, Озарбайжонга 282 та, Тожикистонга 325 та, Қирғизистонга 74 та, Туркманистонга 653 та трактор прицеплари, РСФСРга 29 та, Украинага 21 та «Т-28» маркали трактор етказиб бермаган.

Бу аҳвол биргина Тошкент трактор заводида эмас. Республикадаги барча саноат корхоналари, қурилиш, транспорт ва бошқа ташкилотлари ҳам хом ашё, ёқилғи танқислиги туфайли ана шундай танг вазиятда қолишган.

Халқимиз ишдан қочмайди. Дангасалик, ялқовлик, сафсатабозлик табиатимизга ёт. Шундай экан, тегирмондан ун талаб қилаётганлар буғдой келтиришни унутсалар, айб тегирмончида эмас.

А. РАҲИМОВ.

ҚАРШИ.

Амударё сувини 130 метрдан зиёд баландликка кўтариб бераётган Қарши каналида қурилган насос станциялари йил сайин таъмирталаб бўлиб бораяпти. Яқинда насос станцияларидан фойдаланиш бошқармаси Американинг «Хонеуел» фирмаси билан таъмирлаш хусусидаги шартномани имзолади. Келишувга кўра хорижликлар битта насос станциясини таъмирлаб, уни автомат усулда бошқариладиган ускуналар билан жиҳозлашни ўз зиммаларига олдилар.

Бошқа насос станцияларини ҳам таъмирлашни шу йилдан қолдирмай бошлаш лозим. Лекин бу юмушларни «Хонеуел» фирмаси валюта ҳисобига бажаришга ваъда берди. Бошқарма ҳисобида эса валюта йўқ.

Пўлат ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

АМЕРИКА БИЛАН ШАРТНОМА

ТАЪМИРТАЛАБ СТАНЦИЯЛАР

ХАЙРЛИ ТАШАББУС

ЖИЗЗАХ районидаги «Москва» жамоа хўжалиги идораси кам даромадли оилаларга, уруш ногиронлари ва меҳнат фахрийларига, байналмилалчи жангчиларга вилоятда биринчи бўлиб нафақа тайинлаш ташаббуси билан чиққан эди. Шу тариқа ўтган йили 110 минг сўм тарқатилди.

Яқинда ўтказилган ҳисобот йиғилиши қатнашчилари кекса авлод вакиллари ва ёрдамга муҳтожларга 1991 йилда ҳам шунча маблағ ажратишга қарор қилдилар.

Икром МУЗАФФАРОВ.

Бозор иқтисодиёти: муаммо ва ечим

ДЕҲҚОНГА КИМ ҚАЙИШАДИ?

Уч ҳафта бўлди — бозор иқтисоди шароитида яшамоқдамиз. Афсуски турмушимиз бундан яхшиланиб қолгани йўқ, ҳалибери яхшиланадиганга ҳам ўхшамайди. Янги шароитда боқувчиларимиз — деҳқонларнинг ҳоли не кечмоқда! Мухбиримиз Тошкент вилояти Калинин районидаги Калинин номли жамоа хўжалиги раиси Рашид Каримов ва «Бўзсув» уруғчилик давлат хўжалиги директори Ботир Тошхўжаевлардан ушбу саволга жавоб беришни илтимос қилди.

Рашид КАРИМОВ:

— Агар деҳқончилик билан шуғулланувчи хўжаликларга бўлган муносабат ҳозиргидай қоладиган бўлса, яхшилик томонга ҳеч нарса ўзгармайди. Лўндароқ айтганда, бозор иқтисоди колхозчининг шўри дегани экан. Буни бизнинг хўжалигимиз мисолида кўриш мумкин. Жумладан, бизга зарур машина-механизмлар, уларга заҳира қисмлар беш баробарга, яъни 500 фоизга қимматлашди, шунингдек минерал ўғитлар нархи ҳам икки-уч ҳисса ошди, чорвадорлик соҳаси ҳам кони зарарга айланди — 5 тийинлик кунжара 20 тийинга чиқди. Айни пайтда хўжалигимизда етиштириладиган маҳсулотлар нархи ўзгаришсиз қолмоқда: картошканинг килосини 25, турпни 10, қовоқни 8 тийиндан сотишимиз лозим. Бунинг устига маҳсулотимизнинг ҳаммасини давлатга топширишимиз шарт қилиб қўйилган. Илгари ҳеч бўлмаса 30 фоизини эркин савдога чиқаришимиз мумкин эди. Энди эса жуда ошиб-тошиб кетса ОРК орқали ўтказасан, дейишаяпти. Ваҳоланки, бизнинг иссиқхоналаримизда етиштирилган бир кило бодрингнинг баҳоси 8 апрелда 6 сўм, 15 апрелда эса 4,5 сўм эди. Биздан тийинга олиб, сўмга сотишади.

Таассуфки, пойтахтга яқинлигимиз ҳам бизга кўп талафот келтирмоқда. Кейинги беш йил ичида шаҳар 240 гектар еримизни олиб қўйди. Бунинг эвазига бизга ҳар 100 гектар ҳисобига 10 гектарлик иссиқхона қуриб беришлари керак эди. Бу ҳақда ҳатто ҳукумат қарори ҳам бор. Афсуски ҳеч ким уни бажаришни истамаяпти. Етмаганидек, ана шу 240 гектар ер учун берилиши керак бўлган 1,5 миллион сўмни ундиролмай сарсон бўлиб юрибмиз. Ҳосилдор ерларимиз қисқаргач, имкониятларимиз ҳам ўз-ўзидан чекланиши тушунарли бўлса керак.

Ботир ТОШХЎЖАЕВ:

— Етиштирадиган ва олинадиган маҳсулотимиз турлича бўлса-да, бизни ҳам Рашид акани қийнаётган муаммолар ўйлантирмоқда. Таннарх ошиб кетаяпти. Мисол: ҳар йили тракторни 3 минг сўмдан олардик, бу йил унинг нархи 11 минг сўм бўлди. 15—17 минг сўмлик комбайнни 42 минг сўм дейишмоқда. Шу боис мўлжалдаги 7 та ўрнига 2 та трактор олдик, холос. Комбайндан эса воз кечишга тўғри келди. Аммофоснинг тоннаси 360 сўм, олиб келиш билан 400 га тушади. Гектарига ўрта ҳисобда 300-400 килограмм солиш керак. Ҳар йили техника, ёқилғи учун 80 минг сўм ажратардик. Бу йил шунча маблағни уч ойдаёқ сарфлаб бўлдик. 90 тийинлик ёғоч яшикнинг баҳоси 3 сўм 60 тийинга чиқибди. Унга сифатли помидордан нари борса 10 килограмм сиғади. Бир марта ишлатилгач деярли яроқсиз ҳолга келади. Деҳқон эса унда олиб борган помидорни 2,5 сўмга пуллайди.

Бундан ташқари табиий газ, сув, электр қувватининг баҳоси ошган. Шундоқ ҳам даромади арзимас деҳқон буни қандай қилиб тўлайди? Товон ҳисобиданми? Унда нима ейди? Демак, хўжалик ёрдам бериши керак. Ҳисоблаб чиқсак, худди Рашид ака сингари биз ҳам йил охиригача 1,5 миллион сўмлик товон тўлашимиз керак. Йиллик иш ҳақи фондини эса бир миллион қилиб белгилагандик. Яхшиямки республика Президенти ўтган сессияда ер ва сувдан фойдаланганлик учун солиқ олиш тўғрисидаги қонунни кучга киритишдан тўхтатиб қолди, акс ҳолда шўримизга шўрва тўкилларди.

МУХБИР МУЛОҲАЗАЛАРИ: «Бозор иқтисоди», «Бозор иқтисоди» дея роса бошимизни қотиришди. Икки йил давомида ҳаммамизнинг миямизга нарх-наво кескин ошади, лекин бундан хавотир олманглар, чунки, биринчидан, нарх ошганлиги учун давлат товон тўласа, иккинчидан мўл-кўлчилик бўлади, чертиб-чертиб олаверасизлар, деб қўйишди. Ҳаммамиз «ўша кун» келишини хавотир ва ташвиш билан кутдик. Мана, бозор иқтисодига ҳам эсон-омон ўтиб олдик, давлат товон ҳам тўлади. Аммо мўл-кўлчиликдан дарак йўқ, нарх-наво эса осмонда. Нафақат саноат, балки қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг ҳам. Бозорга борган одамнинг бошидан ҳуши учиши ҳеч гапмас. Шундай экан, бозор иқтисодидан соғ-саломат чиқа оламизми! Ёки ҳаммамиз хонавайрон бўлиб, ташик тоғора билан қоламизми!

Икки хўжалик раҳбарининг сўзларидан маълум бўлдики, қадамимиз ҳарқанча дадиллашганда ва ҳосил ҳарқанча мўл бўлганда ҳам деҳқон куйиб қолаверар экан. Агарда у куймасин деб қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари харид нархини бозор иқтисоди даражасига кўтарсак, унда сиз билан биз, яъни харидорлар ҳолига вой. Шу ўринда «қишлоқи» бир мухбир сифатида айтиб ўтмоқчи эдим: ҳосил мўл бўлса, деҳқоннинг қувончидан кўра ташвиши ортади. Айниқса мева ва сабзавот етиштирувчиларники. Маълумки, маҳсулотнинг бу турини сақлаш қийин. Шунинг учун ҳам пишган заҳоти сотувга ёки қайта ишлашга жўнатиш лозим. Шу пайтда уни олиб кетиши керак бўлган турли-туман («...плодоовощпром»ларнинг бурни нақ осмонгача кўтарилади. Маҳсулотни ташувчи оддий ҳайдовчига «харажати»ни бермасангиз, ўла қолса ҳам машина рулини дала томон бурмайди. Бечора деҳқон давлат ерида, давлат учун маҳсулот етиштиргани камлик қилганидек, уни давлат омборига етказиш учун ҳайдовчининг ҳар келишию кетишига ўз ҳисобидан «5 манат»дан тўлайди. Қани адолат! Бунақада деҳқоннинг косаси қачон оқаради!

Наҳотки боши берк бу кўчадан чиқишнинг иложи йўқ!

Фикримча, бор. Авваламбор деҳқонга бериладиган техника ва ўғитларнинг нархини инсоф билан белгилаш керак. Энг муҳими эса хўжаликларга қоғозда эмас, амалда мустақиллик берилиши зарур. Афсуски, бу борада ишлар кўнгилдагидек эмас. Турли йиғилишларда маъмурий-буйруқбозлик маҳкамаси қораланиб, ваъзхонлик қилинади-ю, аммо ўзгариш йўқ. Деҳқонга ҳали ҳам ақл ўргатиш, нимани, қаерга, қанча экиш тўғрисида кўрсатма бериш давом этмоқда.

— Ўтган йили, — дейди Рашид ака, — 50 гектар ерга мажбур қилиб картошка эктиришди. Ҳай, барака топкурлар, бу бизга кўплик қилади, ҳеч бўлмаса 20 гектарга туширайлик, акс ҳолда палапакларга ем бўлади, десам гапимга қулоқ соладиган одам топилмади. Нима ҳам қилардим, ҳеч қанақа ҳуқуқимиз бўлмаса...

Оқибатини қаранг: хўжалик картошкадан 36 минг сўм зарар кўрди. Чунки уруғликнинг килосига буйруққа биноан 80 тийиндан тўлашган ҳосилни эса... яна кўрсатмага асосан 22 тийиндан сотишган.

У кишидан сўрайман: — агар хўжалик ихтиёрини бериб, билганингизни қил дейишганда, қишлоқ кўчаларининг ҳаммаси беш йил ичида асфальтланган бўлармиди!

— Сўзсиз, — ишонч билан жавоб беради раис. — Нафақат бу, бировдан бир тийин ҳам қарзимиз қолмаган, ер олиб бошпана қуролмаётганларни уй-жой билан таъминлаган бўлардик. Ҳозирча бир нарса маълум: ўтган йили 1,5 миллион сўм даромад қилган бўлсак, бу йил хомаки ҳисоб-китобларга қараганда камида 450 минг сўм зарар кўрамиз...

Фаррух РАҲИМ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Ишбилармон одамлар

ЭШИГИМИЗ ДОИМО ОЧИҚ

— Хайрулла ака, кордонлар мактаби нима мақсадда ташкил этилди?

— Социолог тадқиқотчиларимизнинг фикрларича, корхоналаримиздаги раҳбар ва мутахассисларнинг беш фоизигина бозор шароитида ишлашга қодир экан. Қолганлари эса хўжалик юритишнинг янги усулларини яхши билишмайди, зарур даражада ишчанлик ва омилкорликка эга эмас.

Ишбилармон мутахассислар тайёрлаш ниятида Ўзбекистон ССР «Билим» жамияти ва «Интервосток» ижтимоий-иқтисодий фирмаси билан ўзаро ҳамкорликда шу мактабни ташкил этдик. Мен (Ҳ. Зуфаров) шу мактабда раҳбар муовиниман.

— Бошқа вилоятларда яшовчилар ҳам ўқишга келишлари мумкинми?

— Бемалол. Ҳозир Андижон, Хоразм, Наманган, Қашқадарё, Сурхондарё, Жиззах, Сирдарё, Тошкент вилоятларидан келган 40 дан зиёд ихлосмандларга сабоқ бераяпмиз.

Тингловчиларимиз «менежер» ихтисоси бўйича кундузги бўлимда 2,5 ой, кечки бўлимда эса 3,5 ой ўқишади. Дарвоқе, ўқиш учун 2.650 сўм пул тўланади.

— Тингловчи ҳисобиданми?

— Йўқ. Унга йўлланма берган ташкилот тўлайди. Хусусий корхона, кооператив очиш ниятида юрган иш ўрганувчилар бу пулни ўзлари тўлашади.

Шунингдек, биз ҳозир болалар уйида тарбияланган уч опа-ука ва байналмилалчи жангчи Шуҳрат Тўйчиевни бепул ўқитаяпмиз.

— Ўқиш-ўқитиш дастури бошқа илм даргоҳлариникидан тубдан фарқ қилса керак?

— Ҳа, албатта. Биз тингловчиларга бутун ўқиш давомида менежмент (ишлаб чиқаришни бошқариш) ва маркетинг (бозоршунослик) асослари, бозор бошқарувининг дастлабки усуллари, хусусий эгалик ва шу каби фанлар бўйича сабоқ бераяпмиз. Сабоқларни банк, солиқ, ижара пудрати, қимматли қоғоз ишлаб чиқариш, чет эл фирмаларн билан ҳамкорликда ташкилот очиш йўлларини биладиган, компьютер, телекс, телефакс билан ишлай оладиган етакчи олимлар, фан номзодлари олиб боришмоқда. Улар орасида А. Н. Тироговский, М. С. Рустамбеков, Д. И. Давидов, И. Н. Сольникова каби ўз ишига фидойи инсонлар бор. Биз келажакда бу соҳаларни янада кенгайтириб, узлуксиз таълим тартиботини яратиш ниятидамиз. Дарвоқе тингловчиларимиз асосий дарслар қатори инглиз тилини ҳам ўрганишади (бу ҳақда гувоҳномада белгилаб қўйилади). Ўқиш тамом бўлгач, уларга «менежер» гувоҳномаси билан бирга (кичик ижарачи корхоналар соҳибларига маслаҳатчи бўла олишн учун) қоида ва усуллар битилган ҳужжатлар тўплами ҳам топширилади. Амалий машғулотларни Киевдаги «Рынок» номли хўжалик ҳисобидаги олийгоҳда, Ленинград менежерлар марказида ўтказишни режалаштирганмиз, хорижга чиқиш ниятимиз ҳам йўқ эмас.

— Хайрулла ака, сизларни назарий-амалий жиҳатдан қўллаб-қувватлаган маслакдошларингиз кўп бўлса керак? Бу борада хорижлик ўз ишининг пирлари билан муносабатларингиз қандай?

— Асосий дастуримиз тижорат мактаби директори, профессор Георгий Абрамович Хочеев илмий раҳбарлигида бирқанча амалиёт ходимларининг таклиф ва мулоҳазалари асосида тузилган.

Очиғи, хорижлик ишбилармонларнинг устакорлиги, тежамкорликларига қойил қоламан. Шу боис, бир қанча мамлакатлардан олимлар ва устамонларни таклиф қилдик. Мактабимизда англиялик Роберт Жибберт, ЧСФСРдан А. Галакса, америкалик миллионер Юмор Духаев, Покистоннинг «Табани» фирмаси раҳбари жаноб Аббосхон, Япония савдо фирмаси ваколатхонаси ходими Чори Но ва Совет — Америка корпорацияси — «ПИФОРМЕКС» бош директори Александр Абрамович Кацлор лекциялар ўқишди. Келажакда бу ҳам анъана тусига кириши тайин.

— Мана, яқинда республикамиз Президентининг тадбиркорлик ҳақидаги фармони чиқди. Бу ҳақда сизнинг фикрингиз?

— Японияда «Бола бошидан, ниҳол ёшидан» деган ақидага қатъий амал қилишаркан. Кўчалардаги деворларга ёпиштирилган эълонлар кишининг диққатини тортади. «Ўғлингизни бизнинг боғчага беринг. Биз уни ишбилармон қилиб тарбиялаймиз. Сўнг фарзандингиз энг яхши дорилфунун оталиғидаги мактабга кириш имкониятига эга бўлади. Нуфузли мактабни битиргач, уни энг яхши дорилфунун ўз оталиғига олади».

Энг бой япон оилалари фарзандларининг институтларга ўз кучлари билан киришларини талаб қилиб, кескун курашлар гирдобида тарбияланишларини афзал кўрар эканлар. Бизда эса тамоман акси. Узоқ йиллар давомида болаларни савдо ишларига аралаштирмай келдик: «Пул болани бузади» деган ақида миямизга қаттиқ ўрнашиб қолган эди. Оқибатда фарзандларимиз иқтисодий саводсиз бўлиб қолишди. Эндиликда бундай қусурларга барҳам беришимиз керак. Бусиз бозор шароитида қийналиб қолишимиз тайин.

— Дарвоқе, машғулотлар қайси тилларда олиб борилмоқда?

— Асосан рус тилида. Чунки миллий мутахассисларимиз кам. Бу борада ҳам келажакда бир қанча ишлар қилишни кўзда тутганмиз.

— Хайрулла ака, мактабдан тингловчиларнинг кўнгли тўлаяптими?

— Ғафуржон, келинг, яхшиси бу ҳақда уларнинг ўзлари айта қолишсин.

Худойбердиев Алишер, «Хоразмводстрой» тресты ишлаб чиқариш бўлими муҳандиси:

— Ўқитиш ёмон эмас. Аммо амалий машғулотларни ҳамкор ташкилотларда ёки имкониятга қараб, бирор хорижий фирмаларнинг ўзида ўтсак яхши бўлур эди.

Мақсадим, кичик корхоналар очиш, чет эл фирмалари билан иш олиб боришни ўрганиш. Ишсизлик ўсиб бораётган бир шароитда кўпдан-кўп янги кичик корхоналар очишни даврнинг ўзи тақозо этаётир.

Тешабоев Абдуғани Муталович, Андижон шаҳар «Андижанстрой» трестига қарашли Хўжаобод ПМКси бош муҳандиси:

— Бозор иқтисодиёти шароитида ишчиларимизга замонавий шарт-шароит яратиб бериш фикри мени шу ерга бошлаб келди. Адашмаган эканман. Ўз соҳасининг билимдонларидан таълим олаяпман. Бундан ташқари, бизга мактаб томонидан меҳмонхона ва бошқа қулайликлар яратиб берилган.

Тўйчиев Шуҳрат, байналмилалчи жангчи, Тошкент шаҳридан:

— Давлат томонидан ногиронларга бир қанча қулайлик ва имтиёзлар берилмоқда. Лекин бозор иқтисодиёти битта имтиёзни тан олади — пулни. Пул эса ўз қадрини йўқотмоқда. Ҳозир ҳамма мустақил бўлгиси келади. Ногиронлар ҳам яхшироқ яшаш учун ўзлари ҳаракат қилишлари лозим. Ҳаётимда бу мактаб берган билимлар таянч бўлади, деб умид қиламан...

* * *

— Хайрулла ака, мактабга келиб ўқишни хоҳловчиларга қандай маслаҳатлар берган бўлардингиз?

— Эшигимиз доимо очиқ. Ўқиш истагида бўлган кишилар қуйидаги манзилга мурожаат қилишлари мумкин: Тошкент шаҳри, 700011, Абай кўчаси, 6-уй. «Тижорат мактаби». Телефонлар: 41-16-80, 44-21-66.

Суҳбатдош:
Ғафур ЭШМУРОДОВ.

Холис фикр

ҲАР КИМ ЎЗ ҲАҚИГА БЕК

ХОМ АШЁ ЕТИШТИРУВЧИЛАР ВА ҚАЙТА ИШЛОВЧИЛАР УРТАСИДАГИ ИҚТИСОДИЙ МУНОСАБАТЛАР ХУСУСИДА

Кейинги йилларда пахта тозалаш заводлари ҳамда колхоз ва совхозлар ўртасида турли келишмовчиликлар содир бўлмоқда. Хўжаликларнинг вакиллари завод кўраётган фойданинг асосий қисми ўз улушлари эканлигини, бу ҳақни уларга қайтариб бериш лозимлигини таъкидламоқдалар. Табиийки завод раҳбарлари мўмай даромадлардан воз кечкилари йўқ. Хўш, келишмовчиликларнинг сабаби қаерда?

Бунинг боиси — аввало пишган пахтани қабул қилиш механизми номукаммал. Норматив бўйича заводга топшириладиган пахтанинг намлиги 8 фоиз бўлиши лозим. Хом ашёни нуқул шу хил намликда йиғиштириб олиш имконияти йўқ. Қуёш тобида пишиб етилган пахта билан бирга у қадар пишмаган чаноқлардаги хом ашё қабул пунктларига топширилганидан кейин ҳам чигит ва толада ривожланиш давом этаверади. Биз бу даврда содир бўладиган кимёвий ва биологик ўзгаришлар табиати хусусида баҳс юритмоқчи эмасмиз. Фақат шуни таъкидлашни истардикки, ана шу биологик жараён туфайли пахта толаси (чигити ҳам) ижобий ўзгаришларга юз тутади. Борди-ю шу хом ашё етиштирилган ер маҳаллий ўғитга бой, қуёш нуридан тўла баҳраманд бўлса, толадаги ўзгаришлар салмоғи ортади. Демак, белгиланган намлик ва тола сифати хом ашё қабул қилинган ўша кун ва ҳолат учунгина ҳақиқийдир.

Пахтанинг мутлақ толадорлиги, сифати тўғрисида биологик ривожланиш тўхтагандан кейингина охирги натижага қараб қатъий ҳукм чиқариш мумкин.

Одатдаги намликни аниқлаш учун хом ашёдан намуна олиниб, махсус идишларда қиздирилади. Айтайлик, намлик 15 фоиз бўлса, нормативдаги 8 фоиздан ортиқчаси — ҳосилнинг 7 фоизи чегириб ташланади. Холбуки, пахта табиий равишда намлигини йўқотганда юқорида айтилган биологик жараёнлар туфайли ҳосил салмоғи бунчалик камаймаслиги исботланган. Фақат шу ҳисобдангина колхозларнинг ўйлаб тонна хом ашёси завод ҳисобига ўтиб кетади.

Топширилган хом ашё баҳосининг 90 фоизи колхоз ва совхозларга ўша вақтда, қолгани тола чиқишига қараб йил охирида тўланади. Тола сифати нормативда белгилангандай бўлса, қолган маблағнинг 80 фоизи хом ашё етиштирувчиларга берилиб, 20 фоизи завод тасарруфида қолади. Ҳолбуки, толанинг сифатли ёки сифатсиз бўлиши колхозчиларнинг меҳнатига боғлиқ. Демак, фақат шу операция туфайли ялпи ҳосилнинг икки фоизи даромади асоссиз равишда заводларда қолиб кетади. Бундан ташқари завод пахтани 4 сортга қабул қилиб, 7-тип тола сотади. Бизнингча, заводда қоладиган мўмай даромаднинг бир қисми шу ўриндаги номукаммалликлар туфайли пайдо бўлади. Толанинг ҳар бир типи алоҳида нархларга сотилиши ҳам шундай дейишимизга асос беради.

Мен ўз мулоҳазаларимни турли поғоналардаги партия, совет, қишлоқ хўжалик органлари раҳбарларига ёздим. Жавобларда менинг мулоҳазаларим тасдиқланган бўлса-да, ишни яхшилаш, ҳақиқатни қарор топтириш юзасидан аниқ таклифлар, амалий тадбирлар ўз аксини топмаган. Ҳатто уларнинг баъзиларида бир-бирини инкор этувчи фикрлар мавжуд.

Заводнинг иқтисодий шарт-шароитини ойдинлаштиришни ҳисобга олиб, шу ўринда район агросаноат уюшмасидан келган жавоб хатидан сатрларга эътиборингизни қаратмоқчиман. «Ғиждувон пахта заводи 1988 йилда 106.869 тонна пахтани қайта ишлади, — дейилади хатда. — Тола чиқиши 31,2 фоиз ўрнига 32,2 фоизни ташкил этган. 3.999 тонна пахта иқтисод қилиб қолинган.

Йил якунида завод режадаги 4.666 минг сўм ўрнига 8.765 минг сўм фойда олди. Ёки бу борадаги план 188 фоиз бажарилди. Олинган фойданинг 1.262 минг сўми қисқа муддатли ссуда фоизини тўлашга, 1.966 минг сўми кўрилган фойда ҳисобидан район молия бўлимига ўтказилди. 5 миллион 543 минг сўми эса пахта тозалаш заводида қолдирилди. Фойданинг ана шу қисмини хўжаликларга бериш тўғрисида завод маъмуриятига кўрсатма ёки қўлланма йўқ.

Энди келтирилган далилларни таҳлил қилишга уринайлик: 1. Менинг номимга (Яндашев Н.) республика Қишлоқ хўжалик давлат-кооператив комитети 20.01.90 йил № 90-53 91-1283 хатидан: «Узхлопкопром» республика ишлаб чиқариш бирлашмасининг пахта толасини сотиш ҳисобига олинган «Тойота» енгил автомашиналари масаласи Ўзбекистон ССР Министрлар Советида кўриб чиқилди. Маъмурий идораларнинг қарорига биноан «Узхлопкопром» республика ишлаб чиқариш бирлашмасининг бошлиғи вазифасидан бўшатилди, шунга алоқадор бўлган айрим раҳбарлар эса қаттиқ огоҳлантирилдилар».

Завод бир йилда 5.543 минг сўм фойда олди. Хўш, бу кўпми ёки озми? Бизнингча, аввало 4 миллион 660 минг сўм фойда олиш режалаштирилгани ҳақиқатга мос келмайди. Чунки 650 киши меҳнат қиладиган, 300 дан ортиқ автомашинага эга бўлган 33-автокорхона ҳар йили атиги 4 ярим миллион сўм атрофида даромад қилади. Шунинг бир миллион 200 минг сўми фойдадир. Ёки «Пахтаобод» ва «Халқобод» колхозлари 1988 йилда пахтачиликда биргаликда 4 миллион 286 минг сўм даромад қилдилар. Бу завод қўлга киритган фойдадан анча кам.

Биз заводнинг катта фойда олишига қарши эмасмиз. Аксинча ҳар бир корхона, ташкилот ва муассаса меҳнат унумдорлигини ошириш, технологик жараёнларни мукаммаллаштириш ёки тежамкорлик асосида ўз иқтисодини мустаҳкамлаш тарафдоримиз. Аммо ҳар ким ўз меҳнатидан келган фойдага эга бўлсин деймиз. Биз юқорида эслатган 5 миллион 543 минг сўм фойда асосан хом ашёнинг толадорлиги ҳисобига келган. Ҳолбуки, завод тола етиштириш билан шуғулланмайди. Қиш қаҳрида, саратон иссиғида меҳнат қилиб хом ашё етиштирганлар ойига 40—50 сўм маош билан кифояланишга мажбур бўлмоқдалар. Заводнинг ўз вазифаси бор. У корхонанинг ўзида амалда ошириладиган жараёнлар (масалан, пахтани чигитдан ажратиш, линт тайёрлаш, уларни узатиш ва ҳоказо) туфайли келадиган фойдага эгалик қилиши зарур. Токи нав аниқловчи асбобнинг номукаммаллиги ёки қонунларимизнинг фақат бир томоннинг манфаатларини ҳимоя қилувчи йўл-йўриқлари туфайли пахтакор етиштирган толадан келадиган даромад бошқа бировнинг ҳамёнига ўтиб кетмаслиги керак.

Деҳқонга қонуний ҳақи қайтариб берилиши шарт. Чунки заводнинг пахта етиштирадиган пайкаллари йўқ. Деҳқон ҳам, ишчи ҳам ўз меҳнатидан келган ҳалол даромадга эгалик қилсин. Зотан, қайта қуришнинг талаби ана шундай. Колхозчи хом ашёни топширган вақтидаги салмоққа қараб эмас, сўнгги натижага қараб ҳақ олсин. Ана шундагина шериклар ўртасидаги муносабатлар адолатли ҳал қилинган бўлади.

Н. ЯНДАШЕВ.

Ташвишли хабар

МАЖБУРИЙ БЕКОРЧИЛИК

ДЕНОВ ёғ-экстракция заводи ишчилари апрель ойини бекорчиликдан бошлашди. 31 мартдан — 4 апрелгача хом ашё таъминотида узилиш бўлганлиги туфайли завод дастгоҳлари тўхтаб қолди. Натижада 600 минг сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилмади. Бекор турган кунлар учун корхона маъмурияти ишчиларга 20 минг сўм тўлашга мажбур бўлди. Бу фавқулодда ҳодисани корхона директори Очилди Қодиров шундай шарҳлади:

— Кейинги пайтларда вилоятдаги пахта тозалаш заводлари ўзаро шартномани ҳеч бир асоссиз бузишмоқда. Номаълум сабабларга кўра март ойида 25 минг тонна ўрнига 17 минг тонна чигит олдик холос.

Хом ашё тақчиллиги сабабли корхона 5 апрелдан ярим қуват билан ишлай бошлади. Таъминотда ўзгариш бўлмас экан, корхонанинг яна тўхтаб қолмаслигига ҳеч ким кафолат беролмайди.

Т. РАЗЗОҚ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Туя гўшти еган қурилишлар

ДЕПСИНИШ

САККИЗ йил муқаддам Андижонда ёшлар театри биноси қурилиши бошланганди. «Ёшлик» биносининг 300 ўринли томоша залига пойдевор қўйилдию, қурилиш тўхтаб қолди. 24-трест мабдағ йўқлиги учун қўлни ювиб, қўлтиққа урди. Кўп ўтмай унинг ўзи ҳам тарқатилиб, «Андижоноблагрострой»га айлантирилди. Бирлашма чала қолган ишни давом эттиришни мақсад қилди, маблағ ҳам топди.

Қурилиш кўпкаридаги улоқдай хўжаликлараро механизациялашган 532-кўчма колонна ихтиёрига ўтказилди. 1990 йилнинг олти ойида қурувчилар 128 минг сўмлик иш бажардилар. Ҳар ҳолда иш олға силжиди. Бу йил эса улоқни хўжаликлараро механизациялашган 1-кўчма колонна қабул қилиб олди. Энди у 288 минг сўмлик иш бажариши керак. Театр шу йилнинг сентябрь ойида фойдаланишга топширилиши лозим. Илтижо шуки, қурувчиларнинг бу сафарги аҳдлари рост бўлсин.

Фозилжон ШОДМОНАЛИ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Тошкентдаги Бешёғоч бозорининг бош дарвозаси ёнида мўъжазгина устахона бор. Бу ерда чегачи Ислом ота Раҳимов рўзғорга ярамай қолган чойнак, коса, пиёла, гулдон каби чинни буюмларга қайта «ҳаёт» бағишламоқда.

Чегачилик — Ислом Раҳимовга ота касб. 1941 йилда у кўнгиллилар қаторида жанггоҳга отланди. Ғалабани Берлинда кутиб олди. Жанговар орден ва медаллар соҳиби — катта сержант И. Раҳимов ҳалол меҳнати эвазига кўплаб диплом ва фахрий ёрлиқлар билан тақдирланган. Лекин уста учун энг катта мукофот одамларининг миннатдорчилигидир.

Р. ШАГАЕВ олган сурат.

Инсон ва ахлоқ

ОДАМ нега амалга талпиниб яшаркин-а? Талпиниибгина эмас, курашиб-курашиб яшайди. Бу йўлда қурбонлар ҳам бўлиши эҳтимол. Асаблар қурбони, маънавиятлар қурбони, эътиқодлар қурбони ва ҳатто жисмоний қурбонлар. Нега ахир?

Амал талашиш хусусидаги навбатдаги шикоятни ўрганиб бўлгач, ёзув столига ўлтиришдан олдин беихтиёр шу саволлар қуюни миямда чарх уриверди. Жавоб излайман. Қарасам, излашга арзигулик мураккабликнинг ўзи йўқ. Совет жамиятида ой кулса ҳам, кун тугса ҳам — амалдорга. Буни ҳаммамиз кўриб турибмиз. Муҳташам уй — амалдорга, шинам машина — амалдорга, алоҳида тиббий хизмат—амалдорга, алоҳида саводо хизмати — амалдорга. Ва... пулдорга. Кўпинча амал билан пул эгизак, яъни амалдор пулдор ҳам. Мақсадга яқинлашиб, кичкина бир амалдорга — район санитария-эпидемиология станцияси бош врачининг тарзу таровватига назар солайлик. Кўз олдингизга келдими унинг кимлиги, қандай яшаши-ю қанақа юриш-туриши? Айтгани-айтган. Айниқса савдо ва умумий овқатланиш ходимлари олдида. «Хамир ёядиган столингнинг мана бу бурчаги кир экан» деб ошхонани икки кунга беркитиб қўйганидан кўра чўнтагини қаппайтиргани маъқул. Бу бош врачнинг эмас, оддий врачнинг қудрати. Айрим «бош»ларга эса райондаги «ёғлиқ» нуқталардан ой сайин «такса» келиб туришини муштарийлар янгилик деб ҳисобламайдилар.

Лекин ҳалол, тўғри ишлайдиганлари ҳам йўқ эмас.

Муҳарриятга келган хатдан: «Шу кунгача мен ҳақиқат борлигига, инсон ҳалол ишласа ҳеч қачон хор бўлмаслигига ишонар эдим. Энди ишончимга дарз кетяпти».

Таскин-тасалли шундаки, бу ишонч ҳозирча синган йўқ. Ҳақиқат курашларда баъзан чекиниб, гоҳида эса ҳужумга ҳам ўтиб, ўз кучини кўрсатиб турибди. Район раҳбарияти доирасида ҳал бўлиши зарур можаро ярим йил мобайнида вилоят, республика соғлиқни сақлаш идоралари-ю маъмурий органлардан ўтиб, партия Марказий Комитетигача етиб борди. Пискент район СЭСининг партия ташкилоти котиби Исмоил Шокиров билан суҳбатдан:

— Агар Иброҳимов аввалги вазифасига тикланишга ҳаракат қилмаганида, бу можаролар бўлармиди, йўқми? — дея сўрайман.

— Йўқ, — жавоб қайтаради у киши.

— Қодирова бировдан бир сўм ёки бирон совға олганини сезган ё эшитганмисиз?

— Йўқ, олмаслигига минг фоиз кафилман.

— Унинг ҳозирги фожиаси шунда эмасмикан?

— Билмадим.

Ўзи нима бўлган. Пискент район СЭСида 1980 йилдан 1987 йилгача Акмалхон Иброҳимов бош врач лавозимида ишлаган. «Соғлигим ёмонлашганлиги сабабли ўз хоҳишимга кўра вазифамдан озод қилишингизни сўрайман» деган ариза билан ишдан бўшаган.

Сўнг жамоада сайлов ўтказилган ва шу ерда бирнеча йилдан бери бўлим мудири бўлиб ишлаб келаётган Муҳаббат Қодирова бош врач лавозимига сайланган.

Ўтган йили эса, ногаҳон, «А. Иброҳимов бош врач бўлармиш», деган овоза тарқалиб қолди. Бугунни, шу овозани бошлаган мантиқсиз ҳужжатлардан ўқийлик. «Фронт»ни вилоят прокуратураси очиб, Тошкент вилояти СЭСининг бош врачи Ф. Стромнинг 1987 йил 16 февралдаги 27-буйруғига эътироз (протест) ёзди.

«Юқорида баён этилганларга кўра, — деб тугатилади эътирозиома, — СССР Прокуратураси тўғрисидаги қонуннинг 24-моддасига биноан илтимос қиламан: 1987 йил 16 февралдаги А. Иброҳимовни ўз хоҳиши бўйича вазифасидан озод қилиш тўғрисидаги буйруқни бекор қилинг ва уни илгариги вазифасига тиклаб, унга мажбурий ишламаган даври учун амалдаги қонунчиликка асосан маош тўланг».

Ҳужжатга вилоят прокурори А. Маиноновнинг фамилияси ёзилгану, лекин унга имзони бошқа одам қўйган бўлиб, унинг фамилияси кўрсатилмаган. Амалдаги қонунчиликда эса номаълум шахснинг маълум буйруқни бекор қилишга ҳуқуқи йўқ. Наҳот имзо чекмиш ҳуқуқшунос ўртоқ буни билмаса?!

Бош врач бу эътирозга эътироз ёзади. Унда, жумладан, шундай сатрлар бор: «Аризачи уни ишдан бўшаш тўғрисида ариза ёзишга мажбур қилганликларини оғзаки таъкидлайди. Бу ҳолат прокуратура ходимлари томонидан текширилмаган, агар текширилганида, у ўз исботини топмас эди. Чунки А. Иброҳимовнинг ишдан бўшашига соғлиғидан ташқари бошқа сабаблар ҳам бор эди. Айнан ўша даврда унинг қўл остидаги хизматчилардан бири ўз жонига қасд қилиб ўлгани муносабати билан А. Иброҳимовга нисбатан жиноий иш қўзғатилган эди...»

Ана энди, Иброҳимов бу ёқда қолиб, «мундирнинг шон-шарафи учун» жанг бошланди. Қаёқдаги бир бош врач кимсан вилоят прокуратурасининг кўрсатмасини бажармаса-я? Бунга чидаб бўладими ахир! Жангга унинг «акаси» — республика прокуратураси қўшилди. Прокурор ўринбосари Ю. Раҳмонов имзоси билан Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш вазирлигига йўлланган хатда А. Иброҳимовни аввалги вазифасига тиклаш тўғрисида кўрсатма берилган. Бу пайтда, Қодированинг бахтига қарши, Ф. Стром ишдан бўшаб, илгари вазирликда ишлаган Т. Машарипов бош врач этиб тайинланганди.

Ҳақиқат ва адолат эса кетмаган эди. Пискент район СЭСи жамоасида ҳам адолат тарафдорлари кўп экан. Улар М. Қодировани тўраларча топташларига йўл қўйишмади. Ўзбекистон ССР соғлиқни сақлаш вазирининг ўринбосари Ш. Ҳамроев ҳам, чамаси, «халқ ҳаракати»дан хушёр тортганми ё масаланинг моҳиятига чуқурроқ кириб боргач, адолат тарозиси Иброҳимов томонга босилмаётганининг тагига етганми, ишқилиб орадан уч кун ўтиб вилоят СЭСига хат йўллади: «Пискент район СЭСи жамоасининг бош врачи М. Қодирова билан бирга ишлашни исташлари тўғрисидаги бир неча бор мурожаатини ҳисобга олиб, Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш вазирлигининг А. Иброҳимовни бош врач вазифасига тиклаш ҳақида 17.07.1990 йилдаги кўрсатмасини бекор қилишни сўраймиз».

Ҳечдан кўра кеч яхши...

Сўнгги ҳужжат: «М. Қодировага. Ўзбекистон ССР прокуратураси сизнинг Ўзбекистон КП МКга собиқ бош врач А. Иброҳимовни вазифасига тиклаш масаласида ёзган аризангизни кўриб чиқди. Маълум қиламан: республика прокуратураси А. Иброҳимовнинг вазифасидан ўз хоҳиши билан асоссиз бўшатилгани ҳақидаги аризасини ўрганди ва Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш вазирлигининг Сизни СЭС бош врачи вазифасида қолдириш тўғрисидаги қарорини тўғри деб топди. 1990 йил 7 октябрда А. Иброҳимовга бу ҳақда маълум қилинди. Ижтимоий соҳада қонунийликни назорат этиш, фуқаролар ҳуқуқини ҳимоялаш ҳамда маъмурий ҳуқуқбузарликлар билан шуғулланувчи бошқармаси бошлиғининг ўринбосари В. Большакова».

Шу ерда нуқта қўйилиши керак эди. Бироқ... ғалаба ўрнига мағлубиятми?! Ахир, бутун бир жамоадаги А. Иброҳимов томон бўлган 99,9 фоиз эркаклар командаси бўйин эгиб қолаверадими?! Йўқ, бунақаси кетмайди.

Ва жанг давом этди.

А. Иброҳимов, катта бир баобрў жамоага етти йил раҳбар бўлган одам, райижрокомнинг раҳбари «ўз хоҳишинг билан ишдан бўшаш тўғрисида ариза ёз» деса ёзиб бераверадиган, ўз ҳақ-ҳуқуқини танимайдиган ожизу нотавон одаммиди? Йўқ! У олий маълумотли, маданиятли, ҳар томонлама саводли киши.

Прокурорга юборилган хатдаги «А. Иброҳимовга нисбатан жиноий иш қўзғатилган эди» деган жумлани эсланг. Шундай воқеа бўлган, фақат жиноий иш А. Иброҳимовга нисбатан эмас, унинг қўл остида ишлайдиган қизнинг ўзини осиб ўлдирган воқеаси бўйича қўзғатилган ва бу иш бўйича А. Иброҳимов ҳам сўроқ қилинган. Шунчаки гувоҳ сифатидами? Ким сифатида сўралганига нисбат йўқ, лекин тўйдан сўнг ота-онасининг уйига қайтиб келган қизнинг илгари бош врач билан яқин муносабатда бўлганлиги тўғрисида тахмин ва бу тахмин изидан бошқа гувоҳларнинг кўргазмалари ҳам бор. Булар билан батафсил танишдим, кўчирмалар олдим. Бироқ бу иш район прокуратураси томонидан бекор қилингани ва А. Иброҳимов айбсиз топилгани учун унга тўхталиб, терговчининг вазифасини бажаришдан ўзимни тияман.

Гап шундаки, А. Иброҳимов худди ана шу воқеа юзасидан, «ўз хоҳиши билан» бўшашга мажбур бўлган. Ўшанда унинг кўзига амал эмас, озодлиги кўрингандир... Райижроком раҳбари Ж. Отақулов (А. Иброҳимовнинг ўзи менга атаган шахс) бўлса унга яқин оғайниси (Ж. Отақуловнинг эътирофи) сифатида шундай йўл тутиши — ишдан бўшашни маслаҳат берган ва Акмалхон рози бўлган...

Ярим йиллик «жанг» асабларни роса емирди. Жамоа икки гуруҳга бўлинган. Бир аёл ва ҳамма эркак Иброҳимов томон, бошқа барча аёллар эса Қодирова томон. Ёз-ёз, текшир-текшир.

Иккала гуруҳ вакиллари билан ҳам бафуржа суҳбатлашдим.

К. Ҳотамқулова: — Ўттиз бир йилдан бери шу ерда ишлайман, лаборантман, олти-етти бош врачни кўрдим. Улар орасида Муҳаббат энг адолатли, ишчан.

Қ. Каримова: — Мен ҳам лаборантман. Илгари бош врач хонасига ўйлашиб кирардик, Муҳаббатда эса «мен бошлиқман» деган димоғ йўқ. Одамларга шароит яратади, иссиқ-совуғидан хабар олади, ҳатто илгари етти уҳлаб тушимизга кирмаган мукофот пулларига эга бўлиб қолдик.

М. Акбарова, врач: — Агар шу бош врач ишдан кетса, ҳақиқат борлигига ишонмаймиз. Вазир муовини Искандаров келганларида, «Ким бу билан ишлашни хоҳламаса — ишдан бўшасин» дедилар. Лекин ҳеч ким бўшамади.

Т. Снегурь, паразитолог ёрдамчиси: — Биз ҳозир гўё Акмал Иброҳимовичнинг душманларимиз. Муҳаббат Соиповнанинг ҳеч қандай гуноҳи йўқ.

Э. Когай, лаборант: — Шу жамоага ўттиз беш йил илгари келувдим. Бунақа бош врачни кўрмаганман. Муҳаббат кетса иш расво бўлади.

«Қарши томон» вакиллари Д. Қурбонов, А. Абдуқаюмов, И. Фармонқулов, А. Окилов, Р. Тойлоқов, Б. Пўлатова, Ш. Қорабоев, С. Мўминов, Т. Солиевлар билан ҳам учрашдим. Бироқ улардан «Қодирова қўпол муомала қилади», «Эркакларни менсимайди» каби умумий маълумотлардан бошқа ёзгулик аниқ бир далил-исбот эшитмадим. Хўш, унда бу ўртоқлар хату шикоятларида нималарни ёзишаяпти деб ўйларсиз? «Дезинфекциячи У. Холиқулов икки ой ишламаган, ўша даврда унинг маошини бош врач олган». Текширишда бу тасдиқланмаган. «Мукофотларни нотўғри тақсимлайди». Тасдиқланмади. Мукофотни бўлим мудирлари тақсимлашган, ҳатто хатга имзо чеккан айрим ходимлар бошқаларга нисбатан кўп олган бўлиб чиқди. «Лаборатория таъмирига 8 минг сўмни совурди». Қурилиш кооперативига 4 минг сўм тўланган, яна 2,5 минг сўм қарзлари бор. «Ҳовлидаги шафтолининг пулини еб кетди». Йўқ, шафтолининг 500 сўм пулига ишхонанинг «Москвич» машинаси созланган, ҳужжати бор.

Шунақа гаплар. Бу билан Қодировани ишдан бўшатиб бўлмас эди. Адолат бор экани, бўшатишмади ҳам. Лекин уни ишдан четлатиш шикоятчилардан ташқари яна кимгадир керак, шекилли. Йўқса Соғлиқни сақлаш вазирининг ўринбосари Искандаров жамоага келиб адолатни жойига қўйиб кетганидан кейин вилоят СЭСи бош врачи Р. Машариповнинг бу масалани яна янгилаб, Қодировани йўқ ердан «молиявий тартиббузар»ликда айблаб, катта бир жиноятчи сифатида шаҳар совети сессиясида муҳокама қилиш учун ёзган хатини қандай тушуниш мумкин? «Иккинчи фронт» очишга зарурат нима?

Акмалхон Иброҳимов билан ҳам суҳбатлашдим. «Сабаби нима бу ёз-ёзларнинг?» «Катта ўғлим ўнинчи синфда ўқийди, онасидан «адам нега ишдан бўшаганлар?» деб сўрабди...».

Бола бекорга сўрамаган. Ва унга ёлғон жавобни амалда кўрсатиш-тасдиқлаш учун бутун бир жамоа салкам бир йилдан бери овора-сарсон. Яна қанча комиссиялар, раҳбар ходимлар, қоғозлар... Барибир ёлғон тантана қилолмаяпти. У даврлар ўтиб кетганга ўхшайди. Оҳ, қанийди шу рост бўлса!

Ҳабибулла ОЛИМЖОН,
«Халқ сўзи» мухбири.

ИЛОВА: Пискент шаҳар советининг сессияси ҳам бўлиб ўтибди. Унда депутат Қодированинг «қилмишлари»ни муҳокама қилиш у ёқда турсин, бу масалани кун тартибига киритишга ҳам йўл қўймабдилар. Бу — раҳбарлар иродасига кўр-кўрона мутеълик даври ўтиб кетганига яна бир жонли ишора...

Ўзбекистон радиоси болалар муҳарририяти «Халқ сўзи»дан сўз сўрайди

БОЛА КЎНГЛИ... ОНАДА

Она кўнгли — болада,
Бола кўнгли — далада!
ХАЛҚ МАҚОЛИ.

Азиз муштарийлар! Мазкур битикни «Бола кўнгли онада!» деб номлаганим учун олдиндан узр сўрайман. Аслида, халқ дурдонасининг битта ҳарфини ҳам ўзгартириш гуноҳи азим. Лекин мен кўрган ҳаётий манзаралар, аччиқ ҳақиқатлардан сўнг дилимдан айни юқоридаги гап ҳеч кетмай қолди.

Талабалик давримда «Чангда қолган гул» номли ҳинд бадиий фильмини кўрган эдим. Ҳозирги ёшлар каби биз ҳам ўша пайтда ҳинд киноларига ўч эдик. Фильмни ҳаяжон, кўзда ёш билан томоша қилганим эсимда. Унда Мина исмли қиз бир йигитни севиб қолади ва турмуш қурмай ўғилчалик бўлади. Минадан воз кечиб, миллионернинг қизига уйланган бевафо йигит болани тан олмайди. Севгиси саробга айланган, эл ичра маломатга қолишдан қўрққан қиз болани ўрмонга ташлаб кетади. Аммо... жудоликка узоқ чидолмайди, қўшни боланинг йиғиси қулоғига чалингач, «болам» деб ўрмонга югуради. Қай кўзи билан кўрсинки, бола ташлаб кетилган жойида йўқ эди...

Бошқа бировга турмушга чиққан Мина то боласидан хабар топгунча хаёли паришон, егани заҳар, ичгани заққумга айланганди.

Ҳайрият, охири баҳайр бўлди (кино-да!): она-бола топишишди, — деб залдан енгил тортиб чиқандик.

Биз ўшанда Минани қоралагандик, уни уятсиз, шарманда дегандик. Аммо у боласи учун ёна оладиган она экан. Ҳозирги кунда биз билан бирга яшаб, боласини етимхоналар остонасига ташлаб кетаётган оналардан яхшироқ экан...

Болалар уйи... Ҳар гал шу жойга отланганимда, юрагим бир зирқираб кетади. Тиқ этса эшикка қараб, ота-онасини, бува-бувисини, тоға-холасини интизор кутаётган болакайларнинг ғамгин чеҳраси кўз ўнгимга келаверади.

Улар билан бирозгина ётсирашиб турамиз, холос. Кўп ўтмай узоқ қадрдонлардек суҳбатлашиб, ҳатто сирлашамиз ҳам.

Хива шаҳридаги 20-болалар уйидан радиога эшиттириш тайёрлашим керак эди. Аввалига норасидаларни оила ҳақида сўзлатиш осон бўлмади.

— Қўйинг, опа, ота-онамиз кимлигини сўраманг, — деди қорачадан келган қизча қўлимдаги микрофонга ишора қилиб. — Агар... агар овозимиз радиодан чиқса, ота-онамиз хижолат чекадилар. Мен уларнинг хафа бўлишларини сира ям истамайман...

Оҳ, оққўнгил синглим-а... бунчалар беғубор, пок бўлмасанг... Биламан, сен ҳалиям онанг йўлини пойлайсан, ўзингча она ҳақида қўшиқ ўрганасан, жажжи қўлларинг билан тиккан каштангни ёстиғинг тагига қўйиб ухлайсан. Онам келсалар кўрсатаман дейсан-да...

Лекин... сен кутган онанг келмайди... балки келмоқчиям бўлгандир, лекин юраги дов бермагандир... яна ким билсин? Балки сени кўрса яраси янгиланар... балки бургага аччиқ қилиб, кўрпа куйдирганлардай, кимгадир аччиқ қилиб сени бу ерга олиб келгандир? Балки қизалоқ бўлиб дунёга келганлигинг учун сендан воз кечгандир. Ахир хотини қиз туғса аёлини хўрлайдиган, урадиган эркаклар йўқми? Агар шундай бўлса, бу ерда ўғил болалар ҳам кўп-ку...

Хаёлимни йиғиб олмасимдан Санобар исмли қизча сўраб қолди:

— Опа, ўгай оналарнинг ҳаммаси ёмон бўладими?

Дабдурустдан берилган бу саволдан билдимки, Санобарнинг онаси ўлиб, дадаси бошқа аёлга уйланган.

— Санобар, бу ерда бир ўзингмисан?

— Йўқ, укаларим бор. Муаззам, Муроджон...

— Қачондан бери шу ерда сизлар?

— Анчадан бери... дадам бошқага уйланганидан бери...

— Санобар, дадангнинг сизлардан бошқа боласи борми?

— Йўқ.

— Унда чатоқ-ку... орадан йиллар ўтиб, сизлар катта бўласизлар. Бу яхши. Аммо дадангиз қариб қоладилар. Уларга ким қарайди? Боласи йўқ экан...

— Нега йўқ? Биз бормиз-ку!

— Дадангга қарайсизларми?

— Ҳа, ахир у — дадамиз.

Мунчоқдек қора кўзлари ёшга тўлиб турган қизчанинг исми Интизор экан. Қисмати исми билан уйғунлигини қаранг. Интизор...

Интизор Хўжаеванинг ота-онаси тирик эканлигини тарбиячидан эшитдим-у кемтик қалбини оғритгим келмади.

Қизиқ. Ота-она — ҳаёт! Ҳаёт бўлсалар, қаерда?! Нима иш лар билан машғул улар? Тунлари тушларида ота-онасини кўриб чиқадиган фарзанд лоақал эсларига келармикан, ёки меҳр-шафқат, мурувват сўзлари шунчаки эрмакми?

Фарзандни ҳаёт қувончи деймиз, лекин бугунги кунда фарзанд кўриш айримлар учун бахт эмас, азобга айланмаяптимикан?

Шу ерда раҳматли отам айтиб берган бир ҳикоя эсимга тушди. Ўтган замонда икки қўшни яшаган экан. Бири бой, бири қашшоқ. Камбағал оиланинг бир фарзанди бўлиб, кунлари ҳушчақчақ, бойнинг кунлари зерикарли ўтаркан. Чунки бефарзанд экан-да!

— Нима учун қўшнимизнинг уйи ҳамиша кулгуга тўла? Бу ерда бир сир бор, — ўйлабди бой.

Бир куни чидолмай, қўшнисининг эшигини тақиллатибди. Муддаосини айтибди.

— Уйда бир дона олтин соққамиз бор, — дебди хушмуомалалик билан қўшниси, — эру-хотин шуни ўйнаб хурсанд бўлиб ўтирамиз.

— Соққа бўлса яхши эканку, — дебди бой ва заргарга бориб жуда кўп соққа буюртирибди. Соққа битибди. Олтин соққани хотини эрига, эри хотинига думалатибди. Аммо камбағал қўшнисининг уйидагига ўхшаган кулгу бўлмабди.

— Балки қўшнимизнинг соққаси бошқачадир, сўраб кўрингчи? — деб маслаҳат берибди хотини.

Бой яна дарвозани тақиллатиб, кулгу, хурсандчилик сабабини сўрабди:

— Олтин соққа деганим бу — ўғилчамиздир, — дебди камбағал йигит. — Мен онасига бераман, онаси эркалаб менга узатади. Шундай қилиб, боламизнинг қилиғидан хурсанд бўлиб кунимиз ўтади.

Бу ҳикоят жуда ибратлидир. Халқимиз билиб айтган: «Болали уй, — бозор, боласиз уй — мозор».

— Мен Киров номли мактабда 25 йилдан бери дарс бераман. Бизда асосан болалар уйининг ўғил-қизлари билим оладилар, — дейди Оқилжон опа Мухторова. — Шу болаларга дарс берар эканман, кўзларидаги маъюсликни барибир сезаман. Ота-онани доим кутишади. Масалан, Қобиловлар оиласи. Мактабимизда беш бола ўқияпти. Улар Холида, Нафиса, Равшан, Наргиза ва Рашид, оталари ҳам, оналари ҳам бор. Катта опаси Умида мактабни аъло тамомлаб, ҳозир педагогика институтида. Зеҳнлари шундай ўткирки, қойил қоласиз. Расм чизишади, шеър ёзишади, рақсга тушишади, куй чалишади, лекин ҳаёт кемтик, бахт ярим.

— Мен тарбиячи бўлиб ишляпман, — суҳбатимизга қўшилди Замира Салоева. — Турли ота-оналар билан учрашдим. Бу ерда яшаётган болаларга қарайману ўйланиб қоламан. Негаки, бунақа мактабга илгарилари қаровсиз, етим болалар топширилган-ку.

Жамиятимизда ҳар қандай жиноят учун жазо бор. Аммо лоқайдликка-чи? Қачонгача ҳамма нарсага қонун кўзи билан қараймиз? Гарчи қорни тўқ, усти бут бўлса-да, қалби ярим ўсаётган боланинг тақдири учун нега ўша ота-она айбдор эмас?! Нега уларга жазо йўқ? Яқинда Чингиз Айтматовнинг «Кунда» романини яна бир марта ўқиб чиқдим. Ўқиб чиқдиму, фарзандидан кечаётган ота-оналарга шундай дегим келди:

— Энг буюк ва улуғ зот — она, деймиз. Наҳотки қалбингизда ўз фарзандларингизга нисбатан бир бўрича лик, оддий тил билан айтганда бир ҳайвончалик меҳр топа олмасангиз? Ҳар замонда бир келиб кетасиз-у, ўз бурчингизни бажардим, деб ўйлайсизми?

— Замирахон, боласини уйига олиб кетган оналар борми?

— Мен тарбиячилик қилаётган гуруҳдаги Бахтиёр исмли боланинг онаси бош бухгалтер бўлиб ишларкан. Оилада камчилиги йўқ. Уйиям узоқмас, Урганчда. Яқинда кўргани келганди, ўғли қочиб қолди. Билсак, у ўғлини олиб кетмоқчи экан.

— Нега қочиб кетдинг, Бахтиёр? — деб сўрадик ундан.

— Ёмон кўраман онамни,— деди бола.

Кейин аниқласак, онаси ҳам ўғлини яхши кўрганидан олиб кетмоқчи бўлмабди. Аксинча, уй олаётган экан, боласини рўйхатга тиркаб, қўшимча хона олиш мақсадида келган экан.

Бундай воқеалар жуда кўп. Яқинда Бўкадаги болалар уйида бўлдим.

— Орзиева Гулчеҳраман.

— Бу ерга қандай келиб қолдингиз?

— Авваллари иноқ яшардик. Кейин дадам билан онам тез-тез уришадиган бўлишди. Сўнг ажралишди. Икки укам ва синглим етимхонага келиб қолдик. Тўғриси, милиционерлар топширишди.

Жумабой — Гулчеҳранинг укаси. Олти ёшда.

— Жумабой, бу ер яхшими ё уйингиз?

— Бу ер яхши, овқатлар беради.

— Тарбиячилардан кимни яхши кўрасиз?

— Лайло опамни.

Жумабой номини севиб тилга олган Лайло Саримсоқова тарбиячи эмас, тарбияланувчи экан. Бу қиз бўш пайтларида кичкинтойлар олдига тез-тез кириб, эртаклар ўқиб берар экан, эркалаб овутаркан.

— Лайло, агар болалар тўполон қилишса уришасизми?

— Йўқ, уришолмайман.

— Нимага?

— Бу ерда ҳамманинг кўнгли ярим.

— Ёшингиз нечада?

— Ўн тўртда.

Лайлонинг ўзи асли олмалиқлик. Сингиллари Барно, Шаҳло билан 1986 йилдан бери шу ерда яшаяпти.

— Дадам бошқа аёлга уйлангач, уйимизга қайтиб бормадик, — дейди у.

Ўгай оналар ҳақида гап кетганда, ҳамиша уларнинг меҳнати камситилади, муҳаббатлари қораланади. Аммо тузукроқ ўйлаб қараганда, меҳри дарё онажонлар камми? Узоққа бормайлик. Шомаҳмудовлар хонадонининг бекаси Баҳри ая Акрамованинг номини нафақат Ўзбекистон, иттифоқ, чет эллардагилар ҳам яхши биладилар.

Қашқадарё вилоятининг Яккабоғ районидаги Чойдор қишлоғида яшоачи Зулайхо опа Самадова ҳам меҳри дарёликда Баҳри аяга ўхшар экан:

«На қилайки, худо менга оналик бахтини насиб этмади. Дунёнинг ишларига ҳайрон қоламан. Кимдир тирноққа зор, кимнингдир боласи онага зор. Сизлардан илтимос, менга болалар уйининг адресларини айтсангиз. Тошкентга бориб, бир ўғил, бир қизни тарбиямга олмоқчи эдим. Зора қариганимда мен тарбиялаган фарзандлар белимга қувват, кўзимга нур бўлсалар», — деб ёзадилар опа.

Сурхондарё вилояти, Денов районидаги 7-ўрта мактаб ўқувчиси Лола Алиева битган сатрлар...

Йиғлама, сингилжон
нечун йиғлайсан,
Юракка ўт солиб,
дилни чўғлайсан,
Тирналган қалбимни
баттар тиғлайсан,
Нега оҳ чекасан,
айтгил сингилжон.

Балки силамайди
бошингни отанг,
Балким бу дунёдан
ўтгандир онанг,
Мунис нигоҳингда отмай
қолар тонг,
Ўксима, қалбимни эзма,
сингилжон.

Тунлари ухламай сен
кўкка боқиб,
Армон дарёсида кетасан
оқиб.
Қайсидир ҳадиклар
бағрингга чўкиб,
Ҳаётдан умидсиз қолма,
сингилжон.

Бу кунлар мангумас,
ўтиб кетади,
Ҳали зиёли бир
тонглар отади.
Ўшанда умидинг
қанот қоқади,
Орзу-ла яшагин фақат,
сингилжон!

Кўпинча хаёлга толасан киши. Ҳаётимиз намунча нотинч. Ҳар куни бир муаммо. Ҳали Оролимиз қуриётган, ҳали ҳавомиз булғанаётган, ҳали меҳр-оқибат йўқолаётган, ғариблар уйи (кечирасиз, қариялар уйи деб аташга ўрганиб қолганмиз, аслида бу ерга ташлаб кетилганлар ғариб бўлмай, ким бўлсин!), болалар уйи ва яна аллақандай «уй»ларнинг кўпайиб бораётгани фожиа эмасми? Булар нимадан далолат беряпти? Бу инсонлар ўртасида меҳр-муҳаббат, мурувват, шафқат йўқлигидан эмасми? Айтинг-чи, ўтмишда етимлар уйи бўлганми? Тирик етимлар-а? Биз бугунги кунда бўридай ваҳший, бераҳм, муғомбир деб атаётган бойларимиз бугунгичалик меҳрсиз бўлишмаган. Етим-есирларнинг, камбағал-бечораларнинг бошини силашган. Уй-жой, кўрпа-ёстиқ билан таъминлашган.

Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар» романидаги Ҳасанали отани эсланг. У Отабекка иккинчи ота ўрнида меҳрибон бўлгани ҳолда, Отабек учун ҳам азиз кишидир. Яхшиям Ҳасанали оталар инқилобгача яшаб ўтишибди. Ҳозирги пайтда яшаганларида «Қариялар уйи»дан жой олишармиди...

«Кимки дуоларим ижобат бўлсин, ташвишларим бошимдан арисин деса, камбағаллар ҳолидан хабар олсин!» дейилади Ҳадис сабоқларида. Оддий, аммо чуқур мазмунли сўзлар. Биз шунга амал қилаяпмизми? Қўни-қўшни, узоқ-яқин ҳолидан хабар олаяпмизми? Эрта билан туриб телевизор кўришни унутмаймиз, аммо шифтга қараб ётган бемор кўнглини сўрашни унутамиз: кино, театр, видеобарларга боришни ёқтирамиз, лекин интизор кутаётган болаларимиз ҳолидан хабар олишга вақт тополмаймиз.

Ишонаманки, гўдак кўз ёши филни қулатади. Бугун болалар уйига ташлаб кетилаётган фарзандлари учун ҳамма ота-оналар охиратда жавоб берадилар. Ўз маишатлари, қулоқлари тинчлигини ўйлаб болаларини зўр қақшатаётган бўлсалар, майли, бундайларнинг жазосини худо берсин. Ахир ўтмишда ҳам шундай бўлганку! Боласидан воз кечган аёл, эркак телба бўлмаса, боласини боқишга қурби етса-ю унга қарамаса, халқ ўртасида тошбўрон қилинган. Юзига қора суртилган. Жамоадан чиқарилиб, якка моховбўлиб яшашга мажбур қилинган.

Бизда бундай халқона жазолар йўқ.

Ўтган йили Тошкентнинг Горький номидаги болалар боғида карнай-сурнай садолари янгради. Ўтаётиб, қандай хурсандчилик бўлаётган экан бу ерда деб, боққа кирдим. Боғ ўртаси болакай меҳмонлар билан тўла. Даврa тўрида севимли санъаткорлар, мусаввирлар, ёзувчи-шоирлар... бир томонда хушовоз қўшиқчилар куйлашяпти. Тамарахоним, Рўзи Чориев, Гавҳархоним Раҳимова... Қуддус Муҳаммадий... Кўплаб таниқли кишилар оқ дастурхон атрофида ўтирган жажжи болажонларга дил истакларини билдирдилар.

Ўзбекистон Маданият вазирлиги, Меҳр-шафқат жамияти, Ўзбекистон Болалар фонди ҳамкорлигида ташкил этилган бу тадбир тирик етимлар учун уюштирилган экан.

Ноғора, карнай-сурнай садолари, ўртада рақсга тушаётган раққоса, куйлаётган хонандага болалар парво қилишмасди. Республика болалар ижодиёти маркази ходимлари томонидан тақдим этилган ўйинчоқларгина кичкинтойларнинг ғамгин чеҳраларини ёритди. Аммо улғайиб қолган болаларни на ўйинчоқ, на ноз-неъмат, на ўйин-кулги хурсанд этолмади.

Болаларга қарадиму кўзларида аллақандай мунгни сездим. Шу онда Ғафур Ғуломнинг:

Сен етим қолдингми!
Қайғурма, қўзим.
Кўзим усти — миннатинг
Бошимга дурра... —

сатрлари хаёлимдан ўтди. Ҳа, ота-она меҳридан буюкроқ қудрат йўқ дунёда. Мен Ғафур Ғуломнинг умр йўлдошлари Муҳаррамхон ая билан узоқ суҳбатлашдим.

— Агар ҳозир Ғафур акангиз ҳаёт бўлганларида, боласини ташлаб кетаётган оналарга минг лаънат дердилар, тузукми?! Улар ҳайвон, улар фашист, улар... — Ая асабийлашиб, узоқ гапиролмадилар... — Мен уларни сира кечиролмайман. Оёқ-қўли шол бўлиб, ўлиб қолаётганидаям боласини ўзи боқиши керак, — дедилар ниҳоят. Мен бу фикрга бошқа гап қўшолмайман.

— Тошкентдаги махсус болалар уйида тарбиячи бўлиб ишлайман, — дейди Мунаввара Шамсиева, — болалар уйига ўз хоҳишим билан келганман. Йўлланма беришганида йўқ демаганман. Ўзим педагогика институтини тугатганман. Мактабларда ишласам бўлади, аммо болалар уйида ишлаш — савоб.

Махсус болалар уйи тарбияланувчилари ҳақида гапирганда, уларнинг ота-оналари шафқатсиз, дейилади. Кўплари гиёванд, ароқхўр. Шунинг учун болаларининг аксарияти асабий.

— Бу норасидаларни ота-оналари уришган бераҳмлик қилишган. Шунинг учун болалари улардан нафратланишади, — дейди Шамсия. — Айримларининг отаси онасини чопиб ўлдирган, айримларининг онаси отасини бўғган. Шуларнинг ҳаммасини болалар ўз кўзлари билан кўришган. Бўш қолган пайтларида уйларида кўрганларини такрорлашади, ўйин-ўйин ўйнагандаям, ўғрилик, қотилликни акс эттиришади. Ёш болаларнинг оғзидан чиқаётган гапларни эшитиб ҳайрон қоласиз. «Қаердан ўргандинг бунақа ярамас гапларни?» — деб сўрасак... «Уйда дадам шундай сўкардилар, аям шундай қарғардилар», — дейишади.

Шамсия билан гаплашиб улгурмасдан СССР халқ артисти Тамарахоним сўз олди:

— Шу болажонларга қараб ўзимнинг ёшлигим эсимга тушиб кетди. Синглим Гавҳар билан болалар уйида катта бўлганмиз. Бугун ёшим саксондан ошсаям, бу ерга келдим. Ўзбек халқимга раҳмат айтгани келдим. Негаки, ўзбек халқи бизни ўқитди, тарбия қилди. Қорнимизни тўйдирди. Шунинг учун яна бир марта раҳмат!

Бу дунёда болаларни севмайдиган одам рўшнолик кўрмасин!

Инсон кичикми, каттами — доимо меҳрга ташна. Шундай экан, бу меҳрни аямай энг аввало гўдакларга берайлик, токи улар қалбимиз тафтида исинишсин! Шундагина фарзандларимиз вақти келиб, қайноқ меҳрларини бошқаларга ҳам улашадилар.

Ҳафизахон ШАРОФХЎЖАЕВА,
радиомухбир.

Диққат, янгилик!

ҲИКМАТ ЮНУСОВНИНГ ИХТИРОСИ

СОПОЛ БУЮМЛАР ИШЛАБ ЧИҚАРИШДАГИ ҚИММАТБАҲО ЛОЙНИ ҚУШНИ РЕСПУБЛИКАЛАРДАН ТАШИБ КЕЛТИРИШГА ЧЕК ҚУЯДИ

КУЛОЛЧИЛИК Шарқдаги энг қадимий ва кенг тарқалган ҳунармандчиликдир. Сопол буюмлар тайёрлашда қадим-қадимда ҳам ишқорий моддалар қўлланилган. Аввал бу мақсад учун лойга кул қўшилган, масалан, янтоқ кули. Аммо сопол буюмларга эҳтиёж тобора ортиб бораётган ҳозирги пайтда бундай ишқорлар кулолчилик саноати талабини қондира олмаяпти. Шу сабабли бошқа турдаги табиий ёки сунъий ишқорлардан фойдаланиш имкониятлари қидирилмоқда.

Бугунги кунда сопол буюмлар тайёрлашда асосан дала шпати туркумига кирувчи ва вулқонлар отилишидан ҳосил бўладиган табиий ишқорий жисмлар, айрим корхоналар чиқиндилари, бошқа сунъий ишқорий моддалар ишлатилади. Булар эса Ўзбекистонда йўқ. Масалан, бизга кошин плиталари тайёрлашда қўлланиладиган лой Украина ва Россиянинг турли районларидан, ишқорий моддалар эса Арманистондан ташиб келинади. Ва, табиийки, бунинг учун анча маблағ сарфланаяпти.

«Силикат» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг бўлим бошлиғи, техника фанлари номзоди Ҳикмат Юнусов кошинлар ва сопол буюмлар тайёрлашда маҳаллий хом ашёдан фойдаланиш борасида бир неча йиллардан бери тинимсиз изланиб келади. Ҳикмат аканинг рўйхатга олинган ва тасдиқланган ихтиролари 25 тага етди. 1991 йил арафасида Ҳ. Юнусовга яна иккита янги ихтиро юзасидан муаллифлик гувоҳномаси топширилди. Улар Ангрен лойи ва соғ тупроққа қўшимчалар қўшиб, сопол ишлаб чиқариш соҳасида қўллашга мўлжалланган сунъий ишқорий хом ашё тайёрлаш хусусида. У сопол ва шиша маҳсулотларини пишириш жараёнида одатдагидан 50—60 даража паст ҳароратни қўллаш имконини беради. Бу эса ишлаб чиқариш харажатларини камайтиради, ёқилғи ва энергетика ресурсларини тежайди ва ниҳоят, атроф муҳити тозалигини яхшилайди.

Ўзбекистон ССР Қурилиш материаллари саноати вазирлиги ушбу ихтирони ишлаб чиқаришга тезроқ жорий этади, деб умид қиламиз.

Т. ЛУТФУЛЛАЕВ.

СУРАТДА: **Кристаллланган шиша кошинлар ишлаб чиқариш цехида.**

А. ЕҚУБОВ олган сурат.

Янгибоғдаги халқ истеъмоли моллари фабрикасининг дурадгорлик цехида мактаб партаси ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Бу маҳсулот дераза, эшик, хонтахта ва стул чиқиндиларидан тайёрланмоқда. Аввалари бундай хом ашё ўтин сифатида сотиларди. Ҳозир ҳар куб метр яроқсиз ёғочдан учта парта ясалаяпти.

Жамоа аҳли йил бошидан буён республика мактабларига мингдан кўпроқ жиҳоз ҳадя этди.

СУРАТДА: илғор дурадгор Тўлқин Назаров.

Ш. ШАРОПОВ олган сурат. (ЎзТАГ).

Инсон ва табиат

ВОДИЛНИНГ «СУРМАЛИ» СУВИ

ВОДИЛ — Фарғона районининг маркази. У Помир-Олой тоғларига туташиб кетган. Шоҳимардон дарёсидан оқиб келган сув қишлоққа яқин жойда ҳар томонга таралади. Шу сабабли ёзнинг жазирама кунларида ҳам бу ер анча салқин бўлади.

Азал-азалдан шоир ҳамда ёзувчилар қалбини ром этиб келган, уларга олам-олам завқ-шавқ, илҳом бағишлаган бу жаннат-макон гўшага Мавлоно Муқимий ҳам ташриф буюриб, зилол сувларидан симириб-симириб, тоза ҳавосидан тўйиб-тўйиб нафас олиб, қуйидаги сатрларни битган:

Водил мақоми дилфузо,
Кўчаларидир дилкушо,
Анҳорида оби сафо,
Себарга обишор экан.

Ҳа, Фарғона — Шоҳимардон йўли бўйида жойлашган бу қишлоққа ҳар йили мамлакатимизнинг турли томонларидан, чет эллардан минглаб меҳмонлар ташриф буюришади. Қир-адирларга, улар ўртасида жойлашган кўркам қишлоққа, минг йиллик тарихдан гувоҳлик берувчи чинорларга, келинчакнинг икки ўрим сочидек тошдан-тошга урилиб оқаётган зилол сувга, унинг атрофидаги мажнунтолларга ҳавас билан боқишади.

Район раҳбарияти Водил қишлоғини ободонлаштириш, ҳусн-тароватини янада гўзаллаштириш юзасидан анча ишлар қилди. «Чинор тағи» истироҳат боғи қайта жиҳозланди. Йўллар кенгайтирилиб, пиёдалар учун йўлаклар чиқарилди. Кўп қаватли турар-жой ва маъмурий бинолар қад кўтарди. Кўчалар тунги чироқлардан нурафшон. Бозор растаси, чойхонаю ошхоналар хизмати яхшиланди.

Лекин кейинги вақтларда жиддий ташвиш туғилди. Маълумки, Водилга оқиб келаётган сув асосан Қирғизистоннинг Қадамжой қўрғони ҳудудидан ўтади. Қишлоққа туташ қўрғонда эса сурма комбинати, металлургия заводи, бошқа қатор корхоналар жойлашган. Улардан кўтарилаётган чанг тўзон, аччиқ тутун ва ислар табиат мувозанатини бузаяпти, об-ҳавони булғаяпти.

Сурма комбинати ишлаб чиқариш жараёнида ҳар хил заҳарли моддаларга бой чиқинди (суюқлик) сув ҳам ажралади. Уни вақтинча ушлаб туриш учун ҳар бирига 1.200 кубометрдан ортиқ сув сиғадиган саккизта сунъий ҳовуз бор. Улар Водил қишлоғининг шундоққина ёнида, яъни хонадонлардан 600—700 метр нарида. Шоҳимардон дарёсига жуда яқин. 1972—1973 йилларда қурилган бу ҳовузлар ҳозир ишга яроқсиз бўлиб қолган. Уларнинг тагидан, тепаси ва ёнларидан ҳар хил заҳарли химикатлар туну кун Водил томон оқиб келаётган сувга тушмоқда.

Тадқиқотчи олимлар ва мутахассислар текшириб кўришса, оқава таркибида инсон учун хавфли хасталикларни келтириб чиқарувчи заҳарли моддалар кўп экан. Шифокорлар районда, хусусан Водил қишлоқ Совети ҳудудида кейинги йилларда турли касалликлар кўпайиб кетаётганлигининг сабаби шунда эканлигини исботламоқдалар.

1986—1990 йилларда Фарғона районида ўткир юқумли ичак хасталигига йўлиққанлар кўпайиб, 3.331 кишига етди. Болалар ўлими айниқса юқори. 1989—1990 йилларда сариқ касалига чалинганларнинг қарийб 70 фоизи болалар эдилар.

Водил қишлоқ Совети ҳудудида кўзи ёриган 1.762 аёлнинг 319 нафари буйрак хасталигига чалинган. Шуниси ташвишлики, бу ерда 225 бола туғма хасталик билан, 12 нафари майиб-мажруҳ, 121 бола эса чала туғилган. 12 норасидага умуман ёруғ дунёни кўриш насиб этмаган.

Қанчалар даҳшатли рақамлар! Яхши ният билан турмуш қурган, аммо оналик шарафига сазовор бўлолмаётганлар, бахт ўғриси — ўлимни қарғаб нола чекаётганлар доди юракни ларзага солади. Яна ҳам ачинарлиси — оилаларнинг фарзандсизлик туфайли ажралиб кетаётганлиги. Бош ва бел оғриғи, астма, ошқозон-ичак касалликлари нафақат кексаларда, ҳатто 18—19 яшар йигит-қизларда ҳам кўплаб учрамоқда.

— Тиш, милк хасталиклари билан оғриган беморлар сони ҳам ортиб бораяпти, — дейди район тиш хасталиклари поликлиникасининг бош врачи Мамарўзи Мамажонов. — Айниқса сувда фтор моддасининг кўплиги, сув таркибининг қаттиқлиги тишнинг емирилишига сабаб бўлмоқда. Қишлоқдаги 3-ўрта мактаб ўқувчилари оммавий тиббий текширувдан ўтказилганда, уларнинг 80 фоизи тиш-милк хасталикларига чалинганлиги маълум бўлди.

Сурмали сув нафақат одамлар саломатлигига, балки ҳайвонларга, боғ ва экинларга ҳам таъсир кўрсатмоқда. Ишкомлардаги тилларанг узумлар, боғлардаги ранго-ранг мевалар пишиб етилмай қуриб қолаяпти ёки ириб оқиб кетаяпти.

Шу йил 7—8 январда сурма комбинатининг чиқинди сувлари оқиб келадиган қувурлардан бирининг емирилиши натижасида заҳарли сув Шоҳимардон сойига оққан. Бу ҳол биринчи марта бўлаётгани йўқ. Ўтган йилнинг 15 февралида шундай аҳвол юз берган эди. Дард устига чипқон деганларидек, Қадамжой посёлкасидаги ҳаммом, кир ювиш цехлари ва бошқа крохонаю ташкилотлар чиқиндилари, ҳар хил ахлатлар ҳам куну тун сойга оқизилади.

Фарғона район партия комитети ва халқ депутатлари район Совети раёсати оғир вазият ҳақида Қирғизистоннинг қўшни Фрунзе райони партия, совет ташкилотлари ҳамда Қадамжой сурма комбинати раҳбарлари билан бир неча бор гаплашиб, бундай даҳшатнинг олдини олиш тадбирларини кўришни сўрадилар. Лекин қўшнилар бу масалага бепарволарча муносабатда бўлишмоқда.

Водиллик меҳнаткашлар ўтган ойда шу масала бўйича вилоят, Ўзбекистон ССР ва СССР Олий Кенгашларига мактуб йўллаб, ўз дардларини изҳор этдилар. Шу муносабат билан яқинда бир гуруҳ депутатлар район раҳбарлари ҳамроҳлигида Қирғизистонга қарашли Фрунзе районида, сурма комбинатида бўлиб, мутасадди ўртоқлар билан суҳбат ўтказишди. Улар хавф-хатарнинг олдини олиш хусусида ваъдалар беришди, лекин аҳвол ҳамон ўша-ўшалигича қолмоқда.

Экология ва атроф муҳити муҳофазаси муаммоси ўткир турган ҳозирги пайтда Шоҳимардон сойи сувининг ифлосланишига тоқат қилиш мумкин эмас. Бу борада Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси ва Олий Кенгашнинг аралашуви зарур. Халқ худди шунга умид боғлаяпти.

Қодиржон ШОДМОНОВ,
Носиржон РАҲИМОВ,
СССР Журналистлар уюшмаси аъзолари.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

ЙИЛЛАР ТУТУБОН ШАЙХ МАҚОЛОТИҒА ГЎШ,
НЕ КЎНГЛУМА ЗАВҚ ЕТТИ, НЕ ЖОНИМА ЖЎШ.
ЖОНИМҒА НАВО СОЛДИ-Ю, КЎНГЛУМГА ХУРУШ,
БИР ЖУРЪА БИЛА МУҒБАЧАЙИ БОДАФУРУШ.

Навоийни тушунмоқ учун

Тил яқинг — дил яқин

БОЙРИЛИҚ — синашталик, қадрдонлик, фидокорлик.
БОЙҒИЗИ — саҳройи, ёбоний, рустойи; қуруқ, мақтанчоқ.
БОК — 1. қўрқинч, хавф, ваҳм;
2. зарар;
3. андиша, парво;
4. ажаб.
БОЛ I — асал.
БОЛ II — қанот.
БОЛ III — хотир, кўнгил, хаёл.
БОЛИШ/БОЛИШТ — болиш, ёстиқ.
БОЛИҚ/БОЛИҒ — балиқ.
БОЛИҒА — балоғатли; етук, баркамол.
БОЛО — баланд, юқори, юксак.
БОЛОДАСТ — қўли баланд, устун, қудратли, кучли; обрўли, эътиборли.
БОЛЧОҚ — қилич сопи.
БОМ — том, кубба.
БОМДОДОН — тонг, эрталаб, саҳар.
БОМИҚДОР — миқдорли, лойиқ, муносиб, қимматбаҳо, қадри баланд.
БОНИ/БОНИЙ — бинокор, қурувчи, иморат ясовчи.
БОР I — мавжуд, бор (йўқнинг зиди).
БОР II — мева, ҳосил.
БОР III — қабул, ижозат.
БОР IV — қўшма сўзларининг иккинчи компоненти бўлиб келиб ёғдирувчи, тўкувчи, тарқатувчи, ёғувчи маъноларини беради.
БОР — бормоқ, қадам ранжида қилмоқ.
БОРА I — ҳақида, хусусида, тўғрисида.
БОРА II — қалъа девори, қўрғон девори.
БОРА III — от, улов.
БОРА-БОРА — аста-секин, аста-аста, тобора, секин-секин, кам-кам.
БОРАКАЛЛОҲ — оллоҳ баракa берсин, худо муборак этсин.
БОРБАСТ — бир-бирига уланган, пайванд қилинган.
БОРВАР — сермева, мевали, самарали, ҳосилдор, мева тукқан.
БОРГОҲ — подшоҳ қабулхонаси, қаср, маҳкама, даргоҳ.
БОРЕ — бир марта.
БОРИ I — барчаси, ҳаммаси, бари.
БОРИ/БОРИЙ II — яратган, худо, тангри (худонинг нисбатларидан бири).
БОРИД — совуқ.
БОРИКБИНЛИҚ — нозик нарсаларни кўра билишлик, ўткир зеҳнлилик.
БОРИҚА — нур, шуъла, яшин, нур берувчи.
БОРКАШ — юк ташувчи, юк кўтарувчи, ҳаммол.
БОРЛИҚ/БОРЛИҒ — 1. борлиқ, мавжудлик.
2. бойлик, бадавлатлик, молу-мулклик.
БОРДОС/БАРЛОС — қабила номи, барлос уруғи.
БОРОН — ёмғир.
БОРОНҒОР/БУРОНҒОР—уруш вақтида қўшиннинг ўнг қаноти.
БОРС/БАРС — йўлбарс.
БОРСЧИ/БАРСЧИ — йўлбарс ўйнатувчи, йўлбарс боқувчи.
БОРУ — қалъа девори.
БОРУВ — бориш, бормоқ.
БОРЧА — барча, ҳамма, бутун.
БОС — 1. Бирор нарсанинг юзини қопламоқ.
2. Енгмоқ, тор-мор қилмоқ, ғалаба қилмоқ, устун чиқмоқ.
3. Жинсий алоқа қилмоқ, номусига тегмоқ.
4. Муҳрламоқ, муҳр босмоқ, муҳр эгаси бўлмоқ.
5. Уйқуси келмоқ, уйқу ғалаба қилмоқ, ухлаб қолмоқ, кўз юммоқ.
6. ният, мақсад, жазм қилмоқ.
БОСИЛ — енгилмоқ, тор-мор бўлмоқ.
БОСИТ — тўшовчи, ёзувчи, очувчи.
БОСМА — гул солмоқ, матога гулнинг расмини туширмоқ, гул босмоқ.
БОТ — 1. тез, илдам, зуд, тезда, тезликда, дарров, шитоб билан.
2. кеч бўлмасдан, кечиктирмай.
3. чуқур, кучли.
БОТ — 1. чўкмоқ, чўммоқ, ғарқ бўлмоқ.
2. яширинмоқ.
3. кўмилмоқ.
4. йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ, ер ютмоқ.
БОТИЛ — 1. бузуқ, бузилган, бўш.
2. моҳақ, асоссиз, нотўғри, беҳуда.
БОТИН — ич, ички дунё, кўнгил, хаёл, руҳ.
БОТИНИЙ — ботинга оид.
БОТЛИҒ — тезлик, зудлик, илдамлик.

Тиббиёт оламида

НОМАЪЛУМ ТАНАЧАЛАР

Кунлар исияпти. Инсон соғлиғига путур етказувчи, турли касалликларни чақирувчи пашша, чивин, сўна, кана каби ҳашаротлар кўпаймоқда. Бундай зараркунандаларга қарши курашиш, уларни йўқотиш учун шу пайтгача фақат кимёвий усуллардан фойдаланилди. Оқибатда хоналарнинг ҳавоси ҳам, озиқ-овқатлар ҳам зарарланган, турли касалликларнинг кўпайиб кетишига сабаб бўлган.

Яқинда Ўзбекистон Фанлар академиясининг Зоология ва паразитология илмий тадқиқот институти олимлари ана шундай ҳашаротларга микробиология усулда курашишни тавсия қилдилар. Бу хулосага келишдан олдин улар лабораторияларда зараркунандалар организмидаги касаллик чақирувчи таначаларни ўрганишди.

Фан оламига ҳали номаълум бўлган микроспаридиялар гуруҳига оид касаллик чақирувчи таначалар мавжудлиги аниқланди. Ҳозир лабораторияларда ана шу таначалар, ҳашаротлар кўпайтирилаяпти. Уларга касаллик юқтирилиб, ҳашаротлар ғуж яшайдиган жойларга қўйиворилади. Улар билан бирга яшай бошлаган пашша, чивин, сўна, кана сингариларга касаллик юққач, баравар қирилиб кетаркан. Мутахассисларнинг фикрича, касаллантирилган бундай ҳашаротлар инсон учун хавфли эмас.

И. ТОШЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Болалар мустақил ижод қилиш машғулотларини яхши кўрадилар. Демак, ўзликни англаш, мустақиллик, ижодкорликка интилиш туйғуси инсон қалбида гўдаклигидан ниш ура бошлайди.

Тошкентдаги 567-болалар боғчаси тарбиячиси Дилфуза Шокирова кичкинтойлар ижоди, изланувчанлигини доимо рағбатлантиради, қадрлайди.

СУРАТДА: Д. Шокирова тарбияланувчилар билан машғулот ўтказаётган пайт.

Р. АЛЬБЕКОВ олган сурат.

ҲУҚУҚИЙ САВОДХОНЛИК САРИ

Давлатнинг кундалик ҳаётида иқтисодий, фалсафий илмлар билан бирга ҳуқуқий билимлар, фуқароларни шу асосда тарбиялаш марказий ўринлардан бирини эгаллаб келганлиги шубҳасиз. Лекин айни чоғда жамиятимизда бундай билимларни ўрганиш фақат ҳуқуқшуносларнинг иши деб қараш ҳамон ҳукм сурмоқда. Аслида эса билимларни эгаллаш совет жамияти тараққиётининг муҳим бир омили ҳисобланиб, кишиларнинг кундалик ҳатти-ҳаракатларини тўғри йўналтириб туради.

Қабул қилинган қонунларни амалиётда шарҳлаб бериш билан боғлиқ телевизион кўрсатувларда фаол қатнашаётган Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби, ҳуқуқшунослик фанлари доктори, профессор Ҳ. Р. Раҳмонқулов, Ўзбекистон ССР Олий суди раисининг ўринбосари, ҳуқуқшунослик фанлари номзоди Б. Эшонов, Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигининг етакчи мутахассиси доцент О. Эрназаров алоҳида фаоллик кўрсатдилар. Факультетимизнинг бошқа кафедралари аъзолари ҳам ҳаётий зарур бу ишга ўзларининг муносиб ҳиссаларини қўшиб келмоқдалар.

Ҳуқуқий билимларни кенг тарқатишда хилма-хил усуллардан фойдаланилмоқда. Шу ўринда профессор Б. Блиндер, доцентлар О. Раҳимова, М. Икромова, Р. Алимова ва бошқалар эътиборга лойиқ ишларни амалга оширишмоқда. Улар Тошкент шаҳридаги кўпгина жамоаларда ваъзлар билан чиқиб, давра суҳбатларн ўтказишаяпти.

1990 йил май ойининг бошларида факультетимизда республика «Билим» жамиятининг сайёр аттестацияси ўтказилганди. Унда комиссия аъзолари профессор-ўқитувчиларимизнинг лекция ва суҳбатларини юқори баҳолашди, бу муҳим ишни янада яхшилаш юзасидан маслаҳатлар беришди. Бу эса фаолиятимизни такомиллаштиришга, ваъзнинг самарадорлигинию таъсирчанлигини, тарбиявий моҳиятини оширишга олиб келмоқда.

М. САИДАЗИМОВ,
Тошкент давлат университети ҳуқуқшунослик факультети «Билим» жамиятининг раиси, ҳуқуқшунослик фанлари номзоди.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР!

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
УРГАНЧ ҚУРИЛИШ КОЛЛЕЖИ
1991—1992 ўқув йилига

ТАЛАБАЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

Коллежда ўқиш икки поғонада олиб борилади.

I поғона — ўрта махсус маълумот.

II поғона — юқори даражали маълумот.

II поғонали коллежда қуйидаги ихтисослар бўйича мутахассислар тайёрланади:

турар жой ва жамоат бинолари меъморлиги. Ўқиш муддати — 3 йилу 10 ой;

бинолар ва иншоотлар қурилиши. Ўқиш муддати — 3 йилу 7 ой;

газ таъминоти ускуналари ва тармоқларини ишлатиш. Ўқиш муддати — 3 йилу 8 ой;

қурилишда иқтисод ва режалаштириш. Ўқиш муддати — 2 йилу 10 ой.

Ўқишни битирганларга тегишли ихтисосдаги кичик муҳандис малакаси берилади.

I поғонали коллеж юқорида кўрсатилган ихтисослар билан бир қаторда яна иккита ихтисосдаги мутахассисларни тайёрлайди:

қурилишда хўжалик фаолиятининг ҳисоб-китоби, назорати ва таҳлили;

кўкаламзорлаштириш ва боғ-хиёбон хўжалиги;

I поғонали коллеж сиртқи бўлимида ишлаб чиқаришда ажралмаган ҳолда мутахассислар тайёрланади.

Ҳужжатлар кундузги бўлимга — 1 июндан 31 июлгача; сиртқи бўлимга — 3 майдан 10 августгача қабул қилинади.

Коллежга кирувчилар қуйидаги ҳужжатларни топширадилар: коллеж директори номига ариза, ўрта маълумот тўғрисидаги ҳужжат (асли), 086/У намунадаги тиббий маълумотнома, меҳнат дафтарчаси ёки колхозчи дафтарчасидан маъмурият томонидан тасдиқланган кўчирма (амалий иш тажрибасига эга бўлган шахслар ва сиртқи бўлимга кирувчилар учун), 3х4 см ҳажмдаги 4 дона фотосурат, паспорт ва мажбурий ҳарбий хизматга алоқадорлиги тўғрисидаги ҳужжат қабул комиссиясига шахсан кўрсатилади (бу ҳақда кирувчиларнинг шахсий ҳужжатларига тегишли қайд ёзиб қўйилади).

Эслатма: ўқув юртлари ёки бошқа муассасалар томонидан берилган маълумоти тўғрисидаги тасдиқномалар, асл ҳужжатларнинг нусхалари коллежга кириш учун асос бўла олмайди.

Ҳунар-техника билим юртини тугатганлик тўғрисидаги гувоҳнома унда умумтаълим фанлари ўрта мактаб ҳажмида ўқитилганлиги кўрсатилган ҳолдагина коллежга кириш учун асос бўла олади.

Қабул комиссияси кирувчилардан аризага қўшиб топшириладиган ҳужжатлар билан бир қаторда ўқиш ёки иш жойидан тавсияномалар ёки ўқишга кираётган шахснинг меҳнатдаги, касбий йўналишдаги ижодий фаолиятида, умумий ва касбий тайёргарлик соҳасида эришган ютуқларини акс эттирувчи бошқа ҳужжатларни ҳам қабул қилади.

Кириш имтиҳонлари:

кундузги бўлимда — 1 августдан 25 августгача,

сиртқи бўлимда — 10 августдан 30 августгача ўтказилади.

I ва II поғонали коллежга кирувчилар танлаган мутахассисликларидан қатъий назар қуйидаги фанлар бўйича имтиҳон топширадилар: математика (оғзаки), она тили ва адабиёт (ёзма);

турар жой ва жамоат бинолари меъморлиги мутахассислигига кирувчилар расмдан қўшимча имтиҳон топширадилар.

II поғонали коллежга ўқишга кирувчилар юқорида кўрсатиб ўтилганларга қўшимча равишда қуйидаги фанлардан имтиҳон топширадилар:

турар жой ва жамоат бинолари меъморлиги мутахассислигига — расмдан;

бинолар ва иншоотлар қурилиши, газ таъминоти ускуналари ва тармоқларини ишлатиш мутахассисликларига — чизмачиликдан;

қурилишда иқтисод ва режалаштириш мутахассислигига — информатикадан.

Коллежнинг манзили: Урганч шаҳри, В. И. Ленин кўчаси, 20-уй.

Мурожаат учун телефонлар: 6-64-97, 6-15-71.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ

Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси

6-ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИ
ВА «ТОШКЕНТ ШАҲАР БОШ ҚУРИЛИШИНИНГ 4-БОШҚАРМАСИ»

1991—1992 ўқув йилига қуйидаги касблар бўйича

ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

ДУРАДГОР-ҚУРУВЧИ, СУВОҚЧИ-БЎЁҚЧИ, БЎЁҚЧИ-ГУЛ ВОСУВЧИ (деворларга нақш солиш, гул босиш).

Ўқиш муддати — 1—2 йил.

АВТОЧИЛАНГАР — ўқиш муддати 1—3 йил.
ЭЛЕКТР ПАЙВАНДЧИ, ҒИШТ ТЕРУВЧИ — ўқиш муддати 6 ой.

9—11 СИНФ МАЪЛУМОТИГА ЭГА БЎЛГАН, ҲАРБИЙ ХИЗМАТНИ ЎТАБ КЕЛГАН ЁШЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

6 ойлик гуруҳларда таълим олаётганларга 78 сўм маош, 1 йиллик гуруҳларда ўқийдиганларга эса 39 сўм миқдорида маош тўланади.

2 ва 3 йил ўқийдиган талабаларга 2 маҳал бепул овқат ва кундалик кийиладиган кийим-бош берилади. Ишлаб чиқаришда иш ҳақининг 50 фоизи тўланади.

Билим юрти қошида автомобиль ҳайдовчилар гуруҳи очилган, сиз у ерда «В» тоифали ҳайдовчи гувоҳномасини олишингиз мумкин.

БИЛИМ ЮРТИНИ БИТИРГАНЛАР ТОШКЕНТ ШАҲАР ҚУРИЛИШ БОШ БОШҚАРМАСИДА ХИЗМАТ ҚИЛАДИЛАР.

Бизнинг манзилимиз: Тошкент шаҳри, Луначарский узун кўчаси, 69-уй (1, 17, 24, 101 «Э», 83-автобусларнинг «М. Горький метро бекати», 17, 18-тролейбуслар, 6, 13, 22-трамвайларнинг «Партия мактаби» бекати).
Телефон: 67-64-25.

С. И. КАДИШЕВ НОМЛИ 33-АВИАЦИЯ ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИ
ҚУЙИДАГИ ИХТИСОСЛАР БЎЙИЧА

ЎҚУВЧИЛАР ҚАБУЛ ҚИЛАДИ

— учиш аппаратларини йиғувчи чилангар;
— механик йиғув ишлари чилангари;
— кенг тармоқли станокчи;
— рақамли программа билан бошқариладиган станокларнинг оператори;
— токарь;
— фрезерчи;
— электр пайвандчи;
— тикувчи-мотористка.

ЎҚИШ МУДДАТИ:

Совет Армияси сафидан қайтганлар учун — 6 ой (бошқа шаҳарликлар учун ётоқхона бор).
11-синфни битирганлар учун — 10 ой.
Ойига 115 сўм стипендия ҳамда ишлаб чиқариш практикасидан тушган иш ҳақининг 50 фоизи тўланади.

ЎҚИШ ГУРУҲЛАР ТЎЛИШИГА ҚАРАБ БОШЛАНАДИ.

9-синфни битириб, 1—2 йиллик гуруҳларга қабул қилинганлар битиргандан сўнг касб эгаллаганликлари ҳақида ҳужжат оладилар.
Хоҳловчилар билим юрти қошидаги кечки мактабда ҳам ўқишлари мумкин.

3 йиллик гуруҳларга қабул қилинганлар тўлиқ ўрта маълумот ва касб эгаллаганликлари ҳақида диплом оладилар.
Ёшларга узлуксиз техникавий маълумот бериш мақсадида билим юрти Тошкент машинасозлик институти экспериментал ўқув илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси таркибига кирган. Умумий ўқиш муддати 7 йил бўлиб, биринчи поғонасида ўқиш 2 йил давомида билим юртида ўтади.
Кирувчилар математикадан (оғзаки), она тили (ёзма) имтиҳон топширадилар.
Битиргандан сўнг тўлиқ ўрта маълумот ва касб олганликлари ҳақида ҳужжат оладилар.
Ўқишни муваффақиятли тугатганлар Тошкент машинасозлик институти ёки авиация техникумида ўқишни давом эттирадилар.
9-синфни битириб, билим юртининг барча туридаги гуруҳларига қабул қилинган ҳамма ўқувчилар бепул кийим-бош ва иссиқ овқат билан таъминланадилар.

ЎҚИШ МУДДАТИ УЗЛУКСИЗ МЕҲНАТ ФАОЛИЯТИГА КИРАДИ.

Машғулотлар ўзбек ва рус тилларида олиб борилади.
Ўқувчилар ўқиш даврида Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмасида ишчи ва хизматчилар учун жорий этилган имтиёзлардан ҳам фойдаланадилар.

ЎҚИШНИ ТУГАТГАНДАН СЎНГ ШУ КОРХОНАДА ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАНАДИЛАР.

Ўқиш 1 сентябрда бошланади.
Кирувчилар қуйидаги ҳужжатларни топширадилар: директор номига ариза, 9-синфни тамомлаганлиги ҳақида ҳужжат ёки ўрта маълумот ҳақидаги аттестат, туғилганлик ҳақида гувоҳнома (паспорт), яшаш жойидан справка, ота-онасининг ишхонасидан справка, 6 донадан 3×4, 4×5 см. фотосурат.
Билим юрти манзилгоҳи: 700207. Тошкент шаҳри, Ҳамза райони, генерал Петров кўчаси, 331-уй, (30, 119, 151, 192, 110, 42, 44-автобуслар, 6, 29-трамвайларнинг «С. И. Кадишев номли билим юрти» бекати).
Телефонлар: 96-58-20, 96-39-72, 96-47-70.

ЎҚИШГА МАРҲАМАТ!

ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ
30-ҲУНАР-ТЕХНИКА БИЛИМ ЮРТИ

1991—1992 ўқув йили учун

қуйидаги ихтисослар бўйича

ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

9-СИНФ МАЪЛУМОТИГА ЭГА БЎЛГАН ЎҚУВЧИЛАР УЧУН (ўқиш муддати 3 йил);

— **тепловоз машинисти ёрдамчиси;**
— **электровоз машинисти ёрдамчиси;**
— **рефрижераторли поездларнинг чилангар устаси;**
— **тепловозни созловчи III разрядли чилангар-уста, тепловоз машинистининг ёрдамчиси;**
— **тепловозни созловчи III разрядли чилангар-электрчи, электровоз машинистининг ёрдамчиси;**
— **газ ва электрпайвандловчи-сантехник;**

11-СИНФНИ БИТИРГАНЛАР УЧУН (ўқиш муддати — 1 йил);
— **авточилангар;**
— **газэлектрпайвандловчи-сантехник;**
— **тепловозни созловчи чилангар-уста;**
— **тепловозни созловчи чилангар-электрчи;**

СОВЕТ АРМИЯСИ САФИДА ХИЗМАТ ҚИЛИБ ҚАЙТГАН ЎРТА МАЪЛУМОТЛИ ЁШЛАР УЧУН (ўқиш муддати — 1 йил);
— **рефрижераторли поездларни механик устаси;**
— **тепловоз машинисти ёрдамчиси;**
— **йўловчи вагонларнинг кузатувчиси** (йигит ва қизлар учун). Ўқишга қабул қилинганларга 81 сўм миқдорида стипендия берилади. Улар «Хабаровск — Москва», «Тошкент — Иркутск» поездларида ишлаб чиқариш амалиётини ўтказадилар.

— **Контакт тармоқлари электр созловчиси** мутахассислигини танлаган йигитлар учун ўқиш муддати 10 ой бўлиб, 120 сўм стипендия берилади. Бошқа шаҳардан келганлар ётоқхона билан таъминланади.
Билим юртини тугатганлар олий ўқув юртларига танловдан ташқари қабул қилинади, улар темир йўл транспорти ходимларига тегишли барча имтиёзлардан фойдаланадилар. Ишлаб чиқариш амалиёти даврида эса иш ҳақининг 50 фоизи берилади.
Ўқишга кирувчилар қуйидаги ҳужжатларни топширадилар; билим юрти директори номига ариза, турар жойи (ота-онасининг ишхонаси)дан маълумотнома, 10 дона фотосурат (3×4 см. ҳажмида), туғилганлиги тўғрисида гувоҳнома, паспорт ва ҳарбий билет.
Билим юрти манзилгоҳи: Тошкент шаҳри, Ленин райони, Червяков кўчаси, 13-уй. (1, 5, 26-трамвайларнинг «Фоменко кўчаси» бекати).
Телефон: 91-14-07.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: *700000, ГСП*
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 21.00
Индекс: 64008. 5233 буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12